

De Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof 1.0

Uitvoeringsagenda 2020 - 2023

Provincie Noord-Brabant

Samenvatting

Aanleiding

Het vraagstuk van disbalans tussen het behoud van natuur en het ruimte geven aan economische en maatschappelijke ontwikkeling gaat vele jaren terug. Met de uitspraak over het Programma Aanpak Stikstof (PAS), op 29 mei 2019, trok de Raad van State echter acuut aan de rem. Nederland had te lang 'op de pof' geleefd door economische ontwikkelingen mogelijk te maken zonder op voorhand de negatieve effecten op natuur weg te nemen. De uitspraak leidde ertoe dat economische en maatschappelijke projecten geen doorgang konden vinden omdat vergunningen niet meer verleend konden worden. De Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS) is een uitvoeringsagenda die nadrukkelijk oog heeft voor draagvlak en een passend tempo en vormt een aanpassing op en actualisatie van de eerder aangeboden 'Brabantse Aanpak Stikstof'.

We zetten met de BOS in op een aanpak die juridisch houdbaar is om een toekomstige nieuwe impasse, met alle gevolgen van dien voor zowel onze Brabantse natuur, bedrijvigheid, landbouw én het draagvlak voor onze aanpak, te voorkomen. Heldere kaders, instrumenten en monitoring om effectief te sturen op de afname van stikstofdepositie zijn nodig: we houden bij hoe het gaat en sturen bij als het moet, ook als in de toekomst blijkt dat extra inzet nodig is. Uniek aan de BOS is dat vanwege de noodzakelijke integrale aanpak van stikstof, deze uitvoeringsagenda verbonden is met meerdere beleidskaders: naast de omgevingsvisie, het bestuursakkoord en de wettelijke kaders, zijn bestaande beleidskaders op gebied van natuur, water en bodem, landbouw, economie en mobiliteit richtinggevend voor onze aanpak. We kiezen voor een lerende aanpak, met ruimte voor dialoog met onze stakeholders, want in de praktijk zijn de dilemma's legio en kennis is op veel terreinen nog volop in ontwikkeling. De BOS is daarom een dynamische agenda: wanneer voortschrijdende inzichten, actuele ontwikkelingen in Brabant en bij het Rijk en/of monitoringresultaten daartoe aanleiding geven herijken wij de BOS periodiek.

Doelen

De BOS draagt bij aan de doelen van de Omgevingsvisie voor 2050: een provincie waar het goed wonen, werken en recreëren is. Om dat doel te bereiken is het van belang dat in 2030 al flinke stappen zijn gezet. In lijn met de Rijksdoelstelling, streven wij ernaar dat in Brabant minimaal de helft van de hectares natuur in de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden in 2030 op een aanvaardbaar stikstofniveau komen, wat tevens betekent dat stikstof steeds minder vaak een belemmering vormt voor economische maatschappelijk ontwikkelingen. Voor Brabant is dat een relatief zware ambitie, omdat op een relatief groter deel van de hectares van Brabantse Natura 2000-gebieden de kritische depositiewaarden (fors) worden overschreden. Wij zien deze uitvoeringsagenda als een inspanningsverplichting om deze ambitie te bereiken. Uit nadere analyses moet blijken of en voor welke Natura 2000-gebieden deze ambitie met de maatregelen uit de BOS haalbaar is en waar aanvullende maatregelen of bijstelling van het ambitieniveau nodig is. Dat is ook waarom de BOS een dynamische agenda is die we zo nodig periodiek actualiseren.

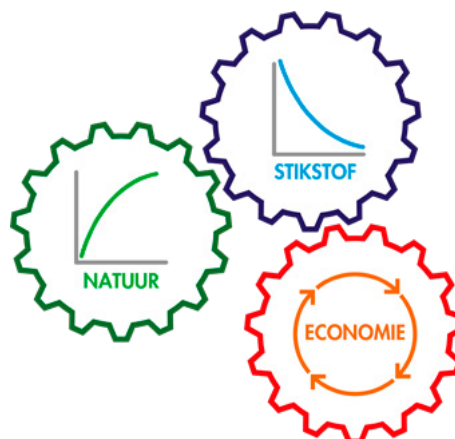
Doelen voor de korte termijn richten zich erop dat zodanige omstandigheden zijn gecreëerd dat vergunningen voor ontwikkelingen die passen binnen de omgevingsvisie door de provincie als bevoegd gezag kunnen worden verleend, zonder dat depositie op stikstofgevoelige natuur als gevolg van die ontwikkelingen toeneemt. Ook willen we in 2023 eerste resultaten bereikt hebben op gebied van natuurherstel en depositiedaling. Ook in de gebiedsgerichte aanpak stikstof zijn in 2023 een aantal belangrijke stappen gezet.

Rol van de provincie

Het kabinet verbindt zich met het wetsvoorstel 'stikstofreductie en natuurverbetering' aan het doel dat 'in 2030 minimaal de helft van de natuur in beschermde Natura 2000-gebieden op een gezond stikstofniveau zit'. Over de invulling van deze daarvan maakt het Rijk met de provincies nadere afspraken. Door in natuurbehoud en -herstel en in stikstofreductie te voorzien, ontstaan geleidelijk minder knelpunten voor economische en maatschappelijke activiteiten. Tot die tijd zijn nieuwe economische en maatschappelijke ontwikkelingen alleen mogelijk als er geen negatieve effecten op de natuur zijn. Hier pakken we als provincies onze rol als bevoegd gezag op grond van de Wet natuurbescherming. Daarnaast zijn we als provincie beleids- en uitvoeringsverantwoordelijk voor natuur. En uiteraard zijn provincies aan zet voor de realisatie van eigen ruimtelijke vraagstukken en ambities, op gebied van bijvoorbeeld woningbouw, energieopwekking, mobiliteit en werklocaties.

Het mechanisme van de BOS

De uitvoeringsagenda kent drie pijlers: het werken aan instandhoudingsdoelen voor de natuur, het omlaag brengen van stikstofdepositie (met bijdragen van alle sectoren) en het mogelijk maken van economische en maatschappelijke ontwikkelingen (wat bijdraagt aan alle sectoren). De pijlers zijn als drie tandwielen van één mechanisme, onlosmakelijk met elkaar verbonden. Zonder het ene, draait ook het andere niet, is het geheel niet houdbaar, of op zijn minst zeer kwetsbaar. Door meerdere tandwielen tegelijk in beweging te brengen treedt juist versnelling op.

1. Werken aan het behalen van instandhoudingsdoelen voor stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden

Het stikstofprobleem heeft niet één oorzaak en er is ook niet één oplossing. De oplossing begint echter wel bij een sterke natuur: het realiseren van een gunstige of – waar dat nog niet mogelijk is – een verbeterde landelijke staat van instandhouding (SVI) van stikstofgevoelige soorten en habitats onder de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR). We zetten als Brabant, in samenwerking met diverse stakeholders, al vol in op natuurherstel en geven dit een hoge prioriteit. De komende jaren intensiveren we deze aanpak met behulp van de aanvullende Rijksmiddelen voor natuurherstel en -versterking. Met de gebiedsgerichte aanpak stikstof, onderdeel van deze uitvoeringsagenda, werken we daarnaast aan het verbeteren van de condities in de beïnvloedingszone rondom de 14 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden in Brabant. De gebiedsgerichte aanpak stikstof past binnen het geheel van groene en blauwe vraagstukken die we in Brabant gebiedsgericht oppakken, natuur- en bodemherstel, het afronden van het natuurnetwerk, meer en beter bos, verbeteren van de waterkwaliteit, stoppen van verdroging en het aanpassen aan klimaatverandering. In verschillende gebieden zijn die opgaven met elkaar verbonden. De transitie in de landbouw is daarbij cruciaal om versnelling aan te brengen in het realiseren van bovengenoemde doelen. We willen perspectief geven aan (agrarische) ondernemers en synergie zoeken met andere inrichtingsvraagstukken. Waar mogelijk koppelen we projecten en vraagstukken slim aan elkaar, zoals ontwikkelingen in het kader van woningbouw, energietransitie en infrastructuur. In de gebiedsgerichte aanpak werken betrokken partners die in het gebied actief zijn (overheden, ondernemers, maatschappelijke partners, inwoners) nauw samen. Samen analyseren, programmeren en uitvoeren, passend bij de specifieke kenmerken en vraagstukken van het betreffende gebied en de betrokkenen in dat gebied.

We gaan als eerste aan de slag in gebieden waar de urgentie hoog en de impact groot is. De eerste verkenningen zijn gestart. In 2021 willen we alle benodigde verkenningen hebben afgerond. In kansrijke gebieden willen we uiterlijk 2022 gestart zijn met de planfase om daarna door te gaan in de uitvoering. Om de voortgang te monitoren ontwikkelen we een dashboard waar informatie over de gebiedsgerichte aanpak van de groene en blauwe opgaven handzaam bij elkaar wordt gebracht. Daarnaast maken de stikstofanalyses per stikstofgevoelig Natura 2000-gebied duidelijk wat de situatie is en wat er nog extra moet gebeuren om doelen te bereiken.

2. Verminderen stikstofdepositie

Een ander belangrijk deel van de oplossing zit in het verduurzamen van de economie. Dat gaat uiteraard niet van het ene op het andere moment. De BOS gaat in op de vraag hoe we in Brabant, aanvullend op de landelijke maatregelen, bijdragen aan het verder terugdringen van depositie en hoe we die daling gaan monitoren. Leidend principe daarbij is dat alle sectoren bijdragen aan het verlagen van de stikstofdepositie. We nemen hierbij als provincie initiatief en werken samen met andere overheden, maatschappelijke organisaties en ondernemers. We nodigen hen actief uit om samen met ons te werken aan het behalen van deze doelen, waarbij we innovatie stimuleren. We brengen de volgende accenten aan in onze aanpak:

- verduurzaming van de landbouw
- verdere verduurzaming van verkeer en vervoer door zowel particulieren als bedrijfsleven
- verdere verduurzaming van bedrijventerreinen en de bouwsector
- agenderen en aanjagen van het bevorderen van daling van de buitenlandse depositie
- verduurzaming door consumenten, omdat bewustwording begint bij de Brabander thuis

De tabel in bijlage A geeft een overzicht van alle, in totaal ruim 40, maatregelen die door het Rijk dan wel de provincie worden geïnitieerd om de depositie van stikstof te laten dalen. Uiteindelijk gaat het om het totaaleffect van alle maatregelen. Maatregelen in Noord-Brabant hebben ook effect in andere provincies en andersom. Landelijke maatregelen en regionale maatregelen kunnen elkaar versterken. Stikstofanalyses die de provincies samen met het Rijk en landelijke kennisinstellingen uitvoeren brengen het verwacht effect van deze maatregelen in beeld.

3. Economische en maatschappelijke ontwikkeling mogelijk maken

Totdat er een duidelijke waarneembare daling van de stikstofdepositie is (tandwiel stikstof) en de instandhoudingsdoelen zijn gerealiseerd (tandwiel natuur), moet de initiatiefnemer voor elke nieuwe ontwikkeling aantonen dat zijn ontwikkeling niet bijdraagt aan nog meer depositie op een hexagoon (hectare in zeshoekvorm) in één of meerdere Natura 2000-gebieden in Nederland. Er zijn verschillende mogelijkheden waarmee vergunningen voor nieuwe activiteiten met mogelijke effecten op Natura 2000-gebieden kunnen worden verleend, waarbij voor veruit de meeste ontwikkelingen extern salderen vooralsnog de beste mogelijkheid is om een vergunning te krijgen. Het vergt echter ingewikkelde puzzels om tot passende 'matches' van vraag en aanbod van stikstofruimte te komen. De provincie treft verschillende maatregelen om die puzzel te helpen leggen en daarmee ontwikkeling mogelijk te maken.

Zo is een regionaal stikstofregistratiesysteem (RSRS) in ontwikkeling dat helpt om vrijgevallen stikstofruimte bij extern salderen te bewaren en uit te geven. Het ondersteuningsloket stikstof helpt vragers en aanbieders van stikstofruimte om passende combinaties te vinden en transacties van stikstofruimte tot stand te brengen. Ook verkent de provincie of en hoe het aanleggen van een strategische voorraad van stikstofruimte kan helpen om bijvoorbeeld activiteiten die slechts een kleine

hoeveelheid stikstof nodig hebben snel vooruit te helpen of om een acute vraag snel te kunnen voorzien van ruimte. Het gebruik van het instrument extern salderen wordt maandelijks gemonitord om vinger aan de pols te houden.

Brabant ontwikkelt samen

De BOS 1.0 is tot stand gekomen in dialoog met onze overheids- en maatschappelijke partners, en wij zien deze ontwikkelaanpak als een vertrekpunt, een uitnodiging aan al onze partners en betrokken ondernemers en inwoners om de komende jaren samen verder invulling te geven aan een robuuste natuur en welvarende economie in Brabant. De BOS staat ook voor: Brabant Ontwikkelt Samen.

Naast de samenwerking op landelijk niveau met de 12 provincies in IPO-verband en het Rijk, is daarom voor Brabant een governance ontwikkeld op provinciebreed niveau, regionaal niveau en gebiedsniveau. Elk overlegorgaan heeft zijn eigen doel, functie, rol en aanpak. Gezamenlijk monitoren de gremia de voortgang van activiteiten en delen zij kennis, ervaring en signalen.

Inhoud

Samenvatting	1
1. Aanleiding en context	6
1.1 Wat vooraf ging	8
1.2 Waar we naartoe werken	8
1.3 Rol van de provincie	9
2. Leidende principes en doelen van de BOS	11
2.1 Leidende principes	12
2.2 Doelen voor de korte termijn, 2030 en 2050	13
3. Uitvoeringsagenda BOS	18
3.1 Werken aan het behalen van instandhoudingsdoelen voor stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden	20
3.1.1 Gebiedsgerichte aanpak stikstof: deel van groter geheel	21
3.1.2 Verbonden vraagstukken in samenhang oppakken	23
3.1.3 Samen analyseren, programmeren en uitvoeren	24
3.1.4 Maatregelen en instrumenten	26
3.1.5 Monitoring	26
3.2 Verminderen stikstofdepositie	27
3.2.1 Stikstofdepositie in Brabant	27
3.2.2 Maatregelen stikstofdepositiedaling	33
3.2.3 Monitoring	39
3.3 Economische en maatschappelijke ontwikkeling mogelijk maken	41
3.3.1 Mogelijkheden vergunningverlening voor economische en maatschappelijke ontwikkelingen	41
3.3.2 Stikstofregistratiesysteem	42
3.3.3 Ondersteuningsloket: matchen vraag en aanbod	43
3.3.4 Aanleggen van een strategische voorraad stikstof	44
3.3.5 Monitoring	45
4. Brabant Ontwikkelt Samen	46
4.1 Uitgangspunten	47
4.2 Samenwerking op meerdere niveaus	47
4.2.1 Brabantbreed niveau	47
4.2.2 Regionaal niveau	48
4.2.3 Gebiedsniveau	49
4.3 Communicatie en stakeholdermanagement	49
4.4 Risico's en onzekerheden	50
4.5 Financiën	51
4.6 Monitoring	52
Bijlagen	54
Bijlage A: Overzichtstabel van alle maatregelen	55
Bijlage B: Uitwerking maatregelen stikstofdepositiedaling	57
Bijlage C: Overzicht regelingen voor vrijwillige bedrijfsbeëindiging	71

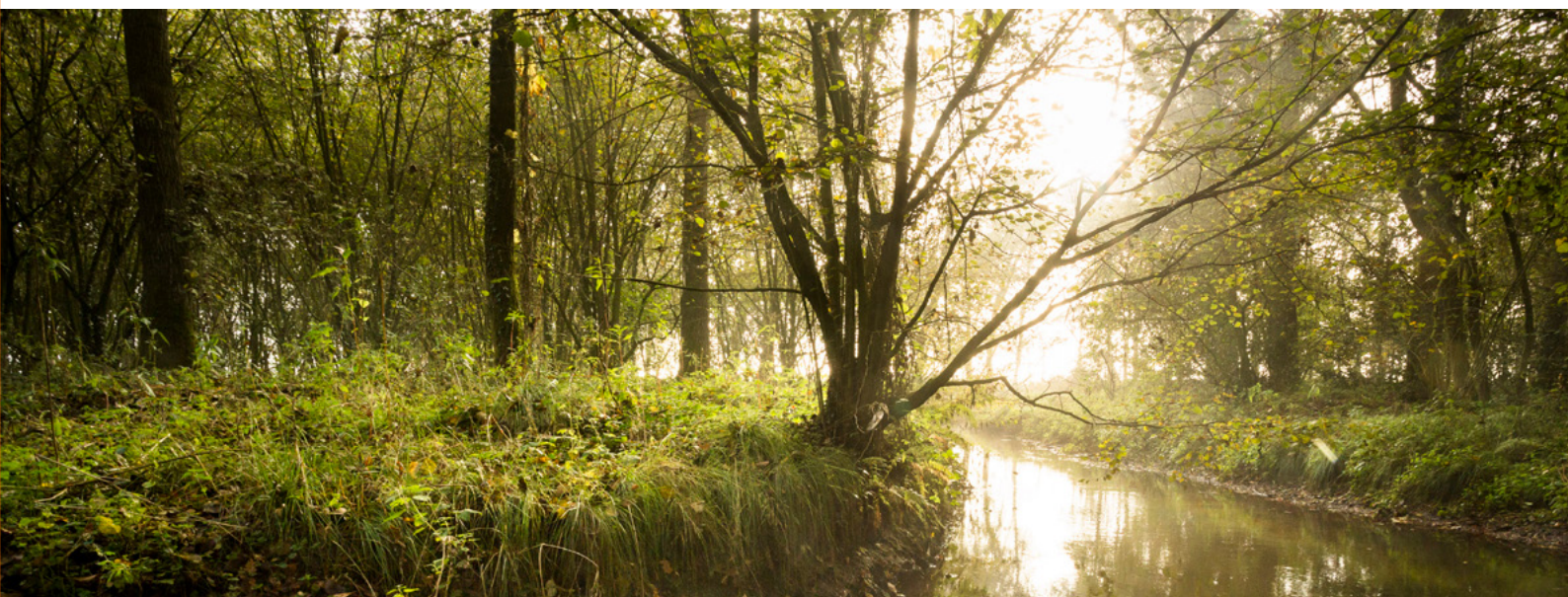
1. Aanleiding en context

Het stikstofvraagstuk is ingrijpend en complex en er zijn veel belangen mee gemoeid. Dat geldt voor heel Nederland, en zeker in Brabant. We zijn een provincie met veel inwoners, bedrijvigheid, verkeersbewegingen én de hoogste veedichtheid van Nederland. Tegelijk koesteren we een rijkdom aan waardevolle Brabantse natuur. Natuur waarin de biodiversiteit onder druk staat, onder invloed van (onder meer) stikstofneerslag en verdroging. Maar liefst 14 van de 21 beschermde Natura 2000-gebieden in Brabant zijn overbelast door stikstof.

Met de uitspraak over het Programma Aanpak Stikstof (PAS), op 29 mei 2019, trok de Raad van State acuut aan de noodrem. Nederland had te lang 'op de pof' geleefd door economische ontwikkelingen mogelijk te maken zonder op voorhand de negatieve effecten op natuur weg te nemen. Een uitspraak met consequenties die bijna niemand voor mogelijk had gehouden en die politiek en maatschappelijk Nederland op haar grondvesten deed schudden. De uitspraak leidde ertoe dat economische en maatschappelijke projecten geen doorgang konden vinden omdat vergunningen niet meer verleend konden worden.

Onze natuur is niet alleen waardevol voor de liefhebber; natuur en biodiversiteit vormen de basis van een toekomstbestendig voedselsysteem en maken onze leefomgeving klimaatbestendig. Met de gevolgen van de coronacrisis scherp voor ogen willen we onze leefomgeving gezonder maken, maar tegelijkertijd ook onze arbeidsmarkt versterken en onze gezonde economische positie vasthouden. We willen huizen blijven bouwen, duurzame innovatie aanjagen en de bereikbaarheid blijven verbeteren. Dat alles vraagt om keuzes. "Niet alles kan overal," constateerde de Adviescommissie Stikstofproblematiek ('Commissie Remkes') immers al, en: "geloofwaardig en aantoonbaar herstel van de natuur is noodzakelijk. Essentieel voor het slagen van de aanpak is dat gegarandeerd is dat de doelen gehaald worden. Dit betekent voldoende zekerheid voor het behalen van de doelstellingen voor Natura 2000-gebieden, en het reduceren van emissies en depositie."

Het stikstofprobleem heeft niet één oorzaak, en er is ook niet één oplossing. Zo lang verbrandingsprocessen verbonden zijn aan onze productiewijzen zal stikstof onderdeel uitmaken van onze leefomgeving. Op depositie vanuit het buitenland, een substantiële bron, hebben we bovendien slechts zeer beperkt invloed. Daarnaast is helder dat de veehouderij in Brabant een belangrijk aandeel levert in stikstofemissie. Dat is ook de reden waarom deze sector de komende jaren stevige stappen zet op de weg naar verduurzaming, mede ingegeven door strengere regelgeving voor stalemissies dan elders in Nederland. Maar met enkel die maatregelen zijn we er niet. We moeten komen tot een systematiek van geven en nemen van ruimte waaraan alle sectoren evenwichtig bijdragen en die ervoor zorgt dat natuur en economie met elkaar in balans komen. Daarom ligt de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof nu voor u.

1.1 Wat vooraf ging

Het stikstofprobleem is niet ontstaan op 29 mei 2019. Het vraagstuk van disbalans tussen het behoud van natuur en het ruimte geven aan economische en maatschappelijke ontwikkeling gaat vele jaren terug. Al in 2009 onderstreepten we in Brabant met onze partners het belang van stikstofreductie in een convenant. Vanwege een te beperkte afname van stikstofdepositie en zorgen over het behalen van de doelstelling van het convenant, zette het provinciebestuur in 2017 een volgende stap door strengere eisen voor stalsystemen op te leggen aan veehouders. Eind 2019 presenteerde het vorige college de Brabantse Aanpak Stikstof, om te werken aan balans tussen ontwikkelruimte en natuur. Een aanpak die op onderdelen echter niet kon rekenen op voldoende draagvlak. In het bestuursakkoord 2020-2023 is daarom de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS) aangekondigd.

“De complexe en ingrijpende stikstofproblematiek vraagt om een aanpak die nadrukkelijk oog heeft voor draagvlak en een passend tempo. Daarom passen we de eerder aangeboden ‘Brabantse Aanpak Stikstof’ aan en actualiseren we deze aanpak. We behouden wat goed is, maar leggen de focus op het belang van Brabant om te kunnen blijven ontwikkelen. Nu en in de toekomst. In lijn met de Adviescommissie stikstofproblematiek (commissie Remkes) vinden wij dat alle sectoren een evenwichtige bijdrage moeten leveren aan de vermindering van stikstofemissie- en depositie. (...) We blijven in de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden inzetten op een afnemende depositielijn, zoals wettelijk voorgeschreven. (...) In de ontwikkelaanpak maken we een duidelijk onderscheid tussen korte en lange termijn; tussen gebiedsspecifieke en algemene maatregelen. De specifieke maatregelen uit dit akkoord zijn niet voldoende om Brabant in beweging te houden. Op den duur verwachten we dat extra maatregelen nodig zijn. We zetten het innovatieve vermogen van onze provincie in, ten dienste van dit vraagstuk.”

[Bestuursakkoord 2020-2023 ‘Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant’](#)

1.2 Waar we naartoe werken

“In een sterke natuur ligt een groot deel van de oplossing van het stikstofprobleem,” stelde coördinerend minister Schouten van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, toen zij medio oktober 2020 namens het kabinet het wetsvoorstel Stikstofreductie en natuurverbetering presenteerde. “Hoe robuuster de natuur, hoe meer die ook tegen een stootje kan en hoe meer economische ontwikkelingen mogelijk worden.”

Wij stellen ons in woord en daad achter dit credo. In deze uitvoeringsagenda zetten wij uiteen hoe wij niet alleen invulling geven aan de taken die het Rijk bij de provincies belegt, maar hoe wij ook een versnelling realiseren. Daarvoor kent deze uitvoeringsagenda drie pijlers: het werken aan instandhoudingsdoelen voor de natuur, het omlaag brengen van stikstofdepositie (met bijdragen van alle sectoren) en het mogelijk maken van economische en maatschappelijke ontwikkelingen (wat bijdraagt aan alle sectoren).

We zetten in op een aanpak die juridisch houdbaar is om een toekomstige nieuwe impasse, met alle gevolgen van dien voor zowel onze Brabantse, natuur, bedrijvigheid, landbouw én het draagvlak voor onze aanpak, te voorkomen. Heldere kaders, instrumenten en monitoring om effectief te sturen op de afname van stikstofdepositie zijn nodig: we houden bij hoe het gaat en sturen bij als het moet, ook als in de toekomst blijkt dat extra inzet nodig is.

1.3 Rol van de provincie

Met deze uitvoeringsagenda sluiten wij aan op de aanpak van het Rijk die als systeemverantwoordelijke aan de lat staat voor de stikstofaanpak. Samen met de provincies werkt het Rijk stap voor stap aan maatregelen voor stikstofreductie, natuurherstel en het mogelijk maken van noodzakelijke economische ontwikkelingen. Voor de korte termijn trof het Rijk in voorjaar 2020 maatregelen om stikstofruimte voor woningbouwprojecten en een aantal grote infrastructurele MIRT-projecten te realiseren. Daarnaast werkt het Rijk aan een structurele aanpak waarbij ze investeert in het versterken van natuur en in het treffen van verdere bronmaatregelen om perspectief te bieden voor het verder op gang brengen van vergunningverlening. Daartoe maakte het Rijk in april 2020 de [kaders voor de structurele aanpak stikstof](#) bekend. In oktober 2020 stuurde het kabinet het [wetsvoorstel Stikstofreductie en natuurverbetering](#) naar de Tweede Kamer. Het kabinet verbindt zich met het wetsvoorstel 'stikstofreductie en natuurverbetering' aan het doel dat 'in 2030 minimaal de helft van de natuur in beschermde Natura 2000-gebieden op een gezond stikstofniveau zit'. Om dit hoofddoel te kunnen halen maakt het Rijk met de provincies afspraken over hoe invulling te geven aan deze wettelijke verplichting. Anders dan bij het PAS zet het kabinet met het wetsvoorstel het natuurbeleg voorop. Door in natuurbehoud en -herstel, én in stikstofreductie te voorzien, ontstaan geleidelijk minder knelpunten voor economische en maatschappelijke activiteiten. Tot die tijd zijn nieuwe economische en maatschappelijke ontwikkelingen alleen mogelijk als er geen negatieve effecten op de natuur zijn. Hier pakken we als provincies onze rol als bevoegd gezag.

Provincies zijn naast hun rol als bevoegd gezag voor toestemmingsverlening op grond van de Wet natuurbescherming, beleids- en uitvoeringsverantwoordelijk voor natuur. En uiteraard zijn provincies aan zet voor de realisatie van eigen ruimtelijke vraagstukken en ambities, op gebied van bijvoorbeeld woningbouw, energieopwekking, mobiliteit en werklocaties.

Richting geven, beweging stimuleren en mogelijk maken

Nu duidelijk is dat economische ontwikkelingen uitsluitend mogelijk zijn door op voorhand eventuele negatieve effecten op natuur weg te nemen, is de rol van de provincie om richting te geven aan gewenste ontwikkelingen nog belangrijker. Hoe zetten we hier, binnen onze bevoegdheden en in het licht van onze lang termijn doelen, op in?

De Brabantse Omgevingsvisie vormt daarbij een leidend kompas. Ook geven wij richting met beleidskaders, afspraken met partners en met regelgeving. Voorbeelden daarvan zijn de (interim) omgevingsverordening, voorwaarden aan subsidieverlening, afspraken over onder meer werklocaties en woningbouw en regievoering over gebiedsprocessen. We willen beweging stimuleren door sectoren te helpen en prikkelen de omslag te maken naar verduurzaming door innovaties. In deze Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof maken wij overzichtelijk welke stappen wij daarvoor – in veel gevallen samen met partners - zetten. In onze gebiedsgerichte aanpak stikstof, waarin water- en bodembeleid, natuurbeleid, klimaat- en energiebeleid, gezondheid én ruimtelijk-economisch beleid mede verankerd zijn, zetten we, onder meer met financieel instrumentarium, in op 'mogelijk maken'.

Bovenstaande laat zien dat de aanpak van het stikstofprobleem onlosmakelijk is verbonden met andere opgaven in Brabant, én met vele andere partijen. We kunnen dit alleen als we samen met al die partijen de schouders onder de opgaven zetten, Een brede aanpak; programma-, portefeuille- en sectoroverstijgend is daarvoor cruciaal.

Naast de omgevingsvisie, het bestuursakkoord en de wettelijke kaders, zijn bestaande kaders op gebied van water en bodem, landbouw, economie en mobiliteit richtinggevend voor onze aanpak. Hierbij is het zaak wendbaar te blijven; verbreding mag geen remmende factor worden.

De gebiedsaanpak kent bijvoorbeeld geen 'one size fits all' en we organiseren geen onnodige bestuurlijke drukte. Elk gebied verdient maatwerk, een eigen aanpak, passend bij de vraagstukken, dynamiek en het speelveld in dat gebied. Deze BOS is een uitvoeringsagenda, die invulling geeft aan de uitvoering van bestaande Europese, Rijks- en provinciale wettelijke en beleidskaders. De BOS is geen statisch document, maar een dynamische agenda: wanneer voortschrijdende inzichten, actuele ontwikkelingen in Brabant en bij het Rijk en/of monitoringresultaten daartoe aanleiding geven herijken wij de BOS periodiek. Daarom noemen we deze versie de BOS 1.0: er zullen er meerdere volgen. Om te beginnen naar verwachting najaar 2021 als de stikstofanalyses (zie paragraaf 3.2.8) gereed zijn.

Korte en lange termijn

Wij streven ernaar dat in Brabant minimaal de helft van de hectares natuur in de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden in 2030 op een aanvaardbaar stikstofniveau komen, wat tevens betekent dat stikstof steeds minder vaak een belemmering vormt voor economische maatschappelijk ontwikkelingen. Wij zien deze uitvoeringsagenda als een inspanningsverplichting om dit doel te bereiken. Of deze inspanning toereikend is, is op dit moment niet zeker, daarvoor zijn er nog te veel onzekerheden en afhankelijkheden. Dat is ook waarom de BOS een dynamische agenda is die we zo nodig periodiek actualiseren.

Een belangrijk deel van de oplossing zit in het verduurzamen van de economie. Dat gaat uiteraard niet van het ene op het andere moment, daarom is voor de acute gevolgen van de uitspraak een set aan maatregelen voor de korte termijn getroffen, op zowel Rijks- als provinciaal niveau. Het overgrote deel van de woningbouwprojecten en een aantal grote infrastructurele projecten in Brabant kunnen weer doorgang vinden met een aantal Rijksmaatregelen, zoals de snelheidsverlaging op de snelwegen en de saneringsregeling voor varkenshouders. Met de wijziging van de beleidsregel natuurbescherming Noord-Brabant door de provincie, behoren extern salderen en verleasen inmiddels tot de mogelijkheden bij vergunningverlening. Hierdoor komt de vergunningverlening weer verder op gang. Voorlopig biedt dit weer enige ruimte voor ontwikkeling, zonder dat de natuur extra wordt belast.

De mogelijkheden om op dit moment een vergunning te krijgen zijn echter beperkt en bieden lang niet voor iedere (gewenste) ontwikkeling een haalbare, betaalbare en efficiënte oplossing. Aanvullende maatregelen die op termijn ruimte geven voor meer ontwikkelingen zijn dan ook dringend gewenst. Daarvoor moeten we er in de eerste plaats voor zorgen dat er minder stikstof in de natuur en onze leefomgeving terecht komt. Dat vraagt stevige inspanningen en bijdragen vanuit alle sectoren in de Brabantse samenleving. Bijdragen die er niet komen zonder dat daar voldoende draagvlak en draagkracht voor is bij alle betrokken partijen. Van ons vraagt dat, naast gedrevenheid tot snelle oplossingen te komen, ook bereidheid om een realistisch tempo aan te nemen. De BOS 1.0 is tot stand gekomen in goed overleg met onze overheids- en maatschappelijke partners, en wij zien deze ontwikkelaanpak als een vertrekpunt, en uitnodiging aan onze partners om de komende jaren samen verder invulling te geven aan een robuuste natuur en welvarende economie in Brabant. De BOS staat immers ook voor: Brabant Ontwikkelt Samen.

2. Leidende principes en doelen van de BOS

De BOS draagt bij aan onze maatschappelijke opgaven en de daarbij behorende ambities (in lijn met de omgevingsvisie: gezonde veilige leefomgeving met omgevingskwaliteit, energietransitie, klimaatproof, slimme netwerkstad, leefbaarheid en duurzame concurrerende economie). Om aan die opgaven en ambities bij te dragen zetten wij ons in voor de drie pijlers van de BOS (zie hoofdstuk 3): het werken aan de instandhoudingsdoelen voor de natuur, het reduceren van stikstofdepositie (met bijdragen van alle sectoren) en het mogelijk maken van economische en maatschappelijke ontwikkeling (wat bijdraagt aan alle sectoren). Uitgangspunten daarvoor zijn de volgende leidende principes en doelen.

2.1 Leidende principes

De volgende leidende principes vormen de basis van onze aanpak:

- We pakken als provincie een regierol door richting te geven, beweging te stimuleren en ontwikkelingen mogelijk te maken om zo maximale impact in het stikstofdossier te genereren;
- Daarbij leunen we op én verbinden waar mogelijk Rijks- en provinciale beleidskaders, waarbij we door middel van deze uitvoeringsagenda onze extra inzet in de stikstofaanpak in beeld en ten uitvoer brengen;
- We werken van een 'hoofdpijndossier' naar een kansendossier, door vraagstukken en doelen slim te combineren en gezamenlijke inzet te benutten voor de kwaliteit van Brabant;
- Heldere kaders, instrumenten en monitoring zijn nodig. We houden bij hoe het gaat en sturen bij als het moet;
- We werken samen met andere overheden, maatschappelijke organisaties en ondernemers. We nodigen hen uit om samen met ons – met de BOS als startpunt – op zoek te gaan naar hoe we elkaar verder kunnen helpen en versterken bij het behalen van onze doelen.
- Het uitgangspunt is: alle sectoren dragen evenwichtig bij. We betrekken sectoren via een integrale aanpak waarbij het stimuleren van innovatie centraal staat en stellen ons graag faciliterend op ten opzichte van partijen die laten zien dat ze een grote bijdrage kunnen leveren;
- We zetten in op een aanpak die juridisch houdbaar is;
- We kiezen voor een aanpak die oog heeft voor de omgeving, voor draagvlak en die in een passend tempo plaatsvindt. We doen dit samen met partners op Brabantse schaal en in de gebieden;
- In lijn met de handelwijze in de omgevingsvisie kijken we daarom nadrukkelijk vanuit meerdere richtingen naar oplossingsrichtingen: breed, rond en diep;
- De BOS is een dynamische agenda: wanneer voortschrijdende inzichten, actuele ontwikkelingen in Brabant en bij het Rijk en/of monitoringresultaten daartoe aanleiding geven herijken wij de BOS periodiek.

Leefbaarheid

In de Omgevingsvisie hebben we omschreven hoe we ervoor willen zorgen dat we gezond blijven, hoe we ons stedelijk netwerk willen versterken, zonder dat stad en platteland uit elkaar groeien, hoe we onze economie duurzamer en concurrerder willen maken, onze energietransitie willen vormgeven én Brabant klimaatproof willen maken. Deze transities – waar ook deze Brabantse ontwikkelingsaanpak stikstof op voortborduurde – hebben grote impact op mensen en op onze manier van samenleven. Met andere woorden al deze veranderingen hebben invloed op de kwaliteit van leven van onze Brabanders. Naast alle techniek, juridische en inhoudelijke complexiteit van het stikstofdossier moeten we oog blijven houden voor thema's als inclusie en participatie om mensen de mogelijkheid te geven om aan de samenleving deel te blijven nemen en zo het draagvlak en draagkracht voor de Brabantse stikstofaanpak te versterken.

2.2 Doelen voor de korte termijn, 2030 en 2050

De coronacrisis confronteert ons met hoe snel onze economie en leefklimaat onder grote druk kunnen komen te staan en hoe snel de context van onze maatschappelijke opgaven kan veranderen.

De [Brabantse Omgevingsvisie](#) (vastgesteld door Provinciale Staten in december 2018) geeft daarom ook nadrukkelijk geen blauwdruk of eindbeeld, maar een richting waar we naartoe werken. Een inspirerend beeld voor 2050 met mobiliserende doelstellingen voor 2030. De lange termijn doelen van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof zijn, vanzelfsprekend, gelijk aan die van de Brabantse Omgevingsvisie. Voor de kortere termijn maken we ze steeds concreter en specifieker.

Doelen 2050

In lijn met de omgevingsvisie is ons doel voor 2050 dat Brabant een provincie is en blijft waar het goed wonen, werken en recreëren is. Daarbij hoort een goede leefomgevingskwaliteit waarbij we op alle aspecten beter presteren dan wettelijk als minimum is bepaald. De biodiversiteit binnen en buiten de natuurgebieden is op orde, de lucht- en waterkwaliteit voldoet en de bodem is vitaal. Kortom, de basis is op orde. Daarbij streven we ernaar dat waardecreatie voor mens, natuur en economie hand in hand gaan.

Doelen 2030

Waar moeten we in 2030 ten minste staan om het lange termijn doel van 2050 te bereiken? De omgevingsvisie stelt: in 2030 heeft Brabant een aanvaardbare leefomgevingskwaliteit doordat wij voor alle aspecten voldoen aan de wettelijke normen. Natuurgebieden zijn ingericht, de afname van biodiversiteit is naar een positieve trend omgebogen. We verminderen samen met

maatschappelijke partners het gebruik van niet hernieuwbare grondstoffen (mineraal, fossiel en metalen) volgens de landelijke afspraken met 50% en gaan we duurzamer om met beschikbare grondstoffen en natuurlijke bronnen. Brabant vormt daarbij een top kennis- en innovatieregio in Europa.

In 2030 heeft de structurele aanpak stikstof van het Rijk zijn beslag gekregen, ook in Brabant. Specifiek voor de BOS vullen wij het doel van het Rijk, in het verlengde daarvan, aan met een Brabantse ambitie: in lijn met de Rijksaanpak is ook voor de Brabantse Natura 2000 gebieden minimaal de helft van de stikstofgevoelige hectares op een aanvaardbaar stikstofniveau en daarmee onder de kritische depositiewaarden. Het betreft momenteel 16 van de 21 Natura 2000 gebieden in Noord-Brabant. Om onze leefomgeving en gezondheid te beschermen blijven we scherp letten op stikstof en andere negatieve invloeden op onze natuur. Maar voor initiatiefnemers van duurzame (ruimtelijke) ontwikkelingen die bijdragen aan de kwaliteit van Brabant staat de deur uitnodigend open.

Het is goed ons te realiseren dat we de lat hoog leggen door de Rijksdoelstelling over te nemen: voor Brabant is dit een relatief zware ambitie. De Rijksdoelstelling gaat immers uit van een gemiddelde depositiedaling over heel Nederland. In Brabant wordt - in vergelijking met sommige andere provincies - op een relatief groter deel van de hectares van Natura 2000-gebieden de kritische depositiewaarde (fors) overschreden. Tegelijkertijd is te verwachten dat een aantal generieke rijks- en provinciale bronmaatregelen juist in Brabant groot effect zullen resulteren. Beschikbare instrumenten en middelen zetten wij daar maximaal voor in. De stikstofanalyses (zie paragraaf 3.2.8) zullen behulpzaam zijn een scherpere inschatting te maken. Daaruit moet blijken of, en voor welke Natura 2000-gebieden in Brabant, deze ambitie met de voorgenomen maatregelen in deze BOS haalbaar is, en waar aanvullende maatregelen of bijstelling van het ambitieniveau nodig is.

Wanneer is goed, goed genoeg?

In Nederland heeft ca. 90% van de habitattypen een zeer tot matig ongunstige staat van instandhouding. Ongeveer een kwart van de habitatrichtlijnsoorten verkeert in een gunstige staat van instandhouding. Het aantal soorten met verslechterende trends is groter dan het aantal soorten waarvan de populatietrend verbetert. Daarmee staat Nederland er gemiddeld slechter voor dan andere EU-landen (Bron: [Compendium voor de leefomgeving](#)).

Een *gunstige staat van instandhouding* houdt in dat er een habitat van voldoende omvang én kwaliteit bestaat en waarschijnlijk zal blijven bestaan om de populaties van die soort op de lange termijn in stand te houden. Kortom: de natuur is gezond en robuust.

De *kritische depositiewaarde (KDW)* is de grens waarboven het risico bestaat dat de kwaliteit van het habitat significant wordt aangetast door de verzurende en/of vermestende invloed van stikstofdepositie.

In samenhang gezien, werken we landelijk aan een gunstige staat van instandhouding van de natuurwaarden. Daarvoor zijn verschillende inspanningen nodig, waaronder verlaging van de stikstofdepositie, maar ook bestrijding van verdroging, het tegengaan van het effect van bestrijdingsmiddelen, beheer, enzovoort. Zolang de gunstige staat van instandhouding niet is bereikt, blijft de stikstofdepositie, als deze hoger is dan de KDW, een beperkend aspect bij de vergunningverlening. Zodra echter de gunstige staat van instandhouding is bereikt, is stikstofdepositie geen beperkende factor meer voor het verlenen van vergunningen, ook al ligt de depositie nog (enigszins) boven de KDW. De natuur is dan robuust genoeg om 'tegen een stootje' te kunnen.

Kortom: beoordeling op stikstof in vergunningen is niet meer nodig bij het bereiken van ófwel de KDW ófwel de gunstige staat van instandhouding.

Doelen korte termijn (2023)

Wij werken er naartoe dat op korte termijn:

- zodanige omstandigheden zijn gecreëerd dat vergunningen voor ontwikkelingen die passen binnen de omgevingsvisie door de provincie als bevoegd gezag kunnen worden verleend. PAS-meldingen zijn gelegaliseerd¹, instrumenten zoals Aerius, het landelijk en regionaal stikstofregistratiesysteem en de beleidsregel Wet natuurbescherming Noord-Brabant zijn operationeel en doorontwikkeld;
- in en rondom de Natura 2000-gebieden de eerste resultaten worden bereikt van het in samenhang werken aan Natura 2000-herstelmaatregelen, herstel van het water- en bodemsysteem, het realiseren van het natuurnetwerk en andere maatregelen om de instandhoudingsdoelen voor Natura 2000-gebieden te behalen, als randvoorwaarde voor het mogelijk maken van nieuwe ontwikkelingen;
- resultaten van extra inzet op stikstofdepositedaling, waaraan alle sectoren een evenwichtige bijdrage leveren, zichtbaar zijn. Daarvoor monitoren wij de effectiviteit van onze inzet en sturen we zo nodig bij;
- een stevige impuls wordt gegeven aan de kwaliteit van het landelijk gebied door middel van een integrale gebiedsgerichte aanpak.

Hoe staan stikstofgevoelige gebieden in Brabant ervoor? Een nulmeting

Noord-Brabant kent momenteel in 16* Natura 2000-gebieden habitats en leefgebieden die stikstofgevoelig zijn. Volgens landelijk beschikbare gegevens (Aerius Monitor) gaat het om ongeveer 22.000 hectare aan stikstofgevoelige natuur. Daarvan ligt 17.000 hectare binnen onze provinciegrens, de overige 5.000 hectare ligt in aangrenzende provincies. De meest actuele cijfers dateren uit oktober 2020 en betreffen het jaar 2018. In dat jaar gold voor 83% van de stikstofgevoelige hectares dat de stikstofbelasting hoger was dan de kritische depositiewaarde (KDW)**. Voor bijna de helft daarvan (ruim 8.000 hectare) werd de KDW met meer dan 100% overschreden.

* zie ook tekstkader in paragraaf 3.1.1

** zie ook tekstkader in paragraaf 3.1

1 Het ministerie van LNV heeft de verantwoordelijkheid voor legalisatie van de PAS-meldingen op zich genomen en treft daartoe bronmaatregelen (bron: [kamerbrief](#) d.d. 24-04-2020: Voortgang stikstofproblematiek: structurele aanpak).

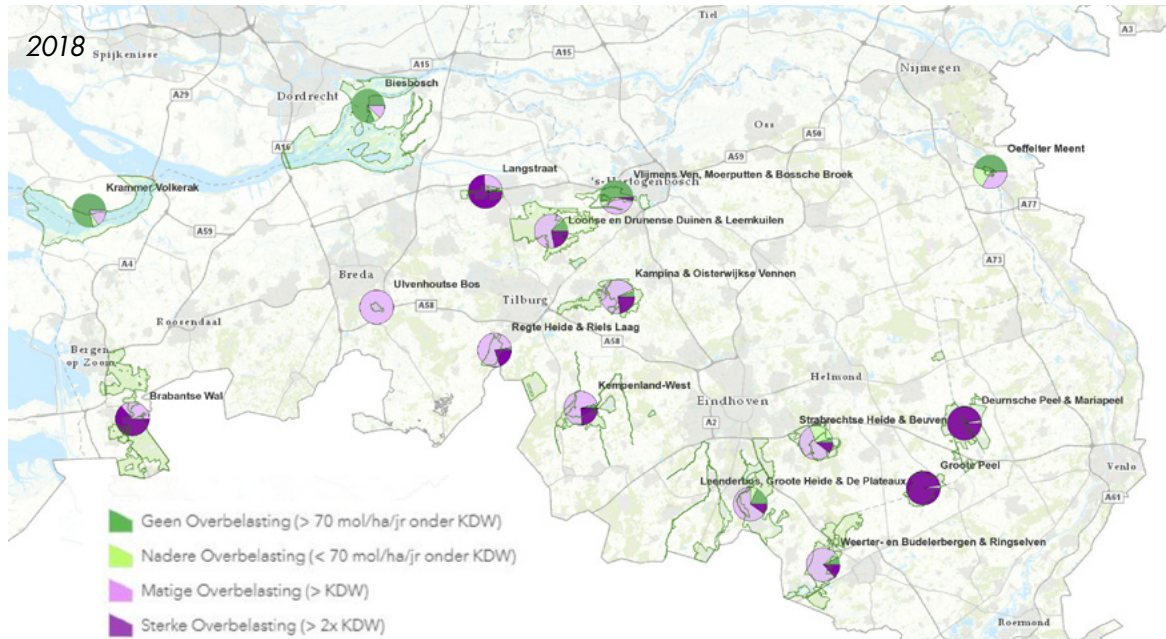
Prognose 2030

In Aerius Monitor is, op basis van de autonome ontwikkeling, een prognose voor 2030 opgenomen. Deze prognose laat zien dat het areaal dat in 2030 een stikstofbelasting kent die hoger is dan de KDW afneemt van ca 18.000 naar minder dan 16.000 hectare. Daarmee zou het aandeel stikstofgevoelige Natura-2000 met een stikstofdepositie onder de KDW toenemen van circa 17% naar circa 27%.

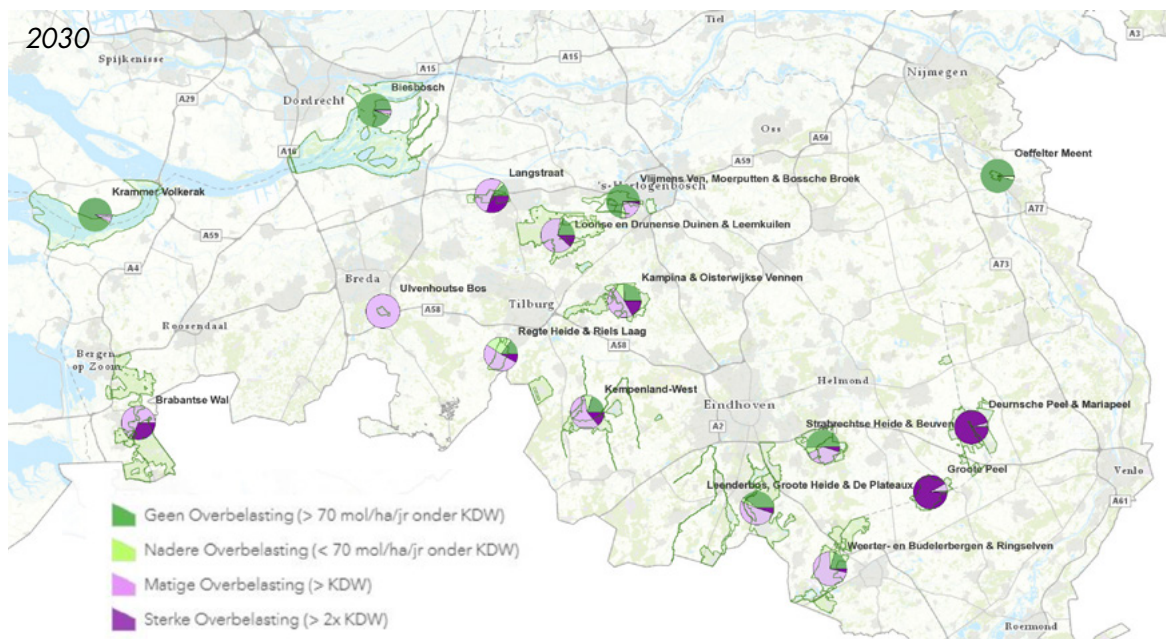
De autonome ontwikkeling in de prognose is gebaseerd op vaststaand landelijk beleid (wet- en regelgeving). De effecten van aanvullende (landelijke) bronmaatregelen zijn in deze prognoses nog niet meegenomen. Ook de provinciale maatregelen uit de BOS zijn in deze prognose nog niet meegenomen.

In onderstaand overzicht is per Natura 2000-gebied in kaart gebracht wat voor elk gebied het verschil is tussen de stikstofdepositie en de KDW. Dit overzicht is gemaakt op basis van de meest actuele data (depositiegegevens 2018, op basis van de meest recente Aerius Monitor, oktober 2020). Ook is de prognose per gebied voor 2030 opgenomen. Dit overzicht is te beschouwen als nulmeting om de doelen voor de korte, middellange en lange termijn te kunnen monitoren. De monitoring werken wij samen met het Rijk en het RIVM momenteel verder uit (zie 3.3.5).

Figuur 1: Mate van overschrijding gevoelige delen in Noord-Brabantse Natura 2000 gebieden in 2018 (bron: AERIUS MONITOR, 2020)

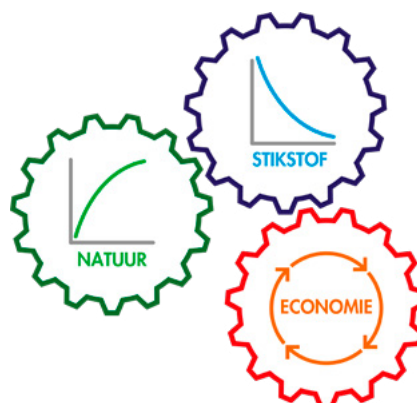

Figuur 2: Mate van overschrijding gevoelige delen in Noord-Brabantse Natura 2000 gebieden in 2030 (prognose op basis van autonome ontwikkeling) (bron: AERIUS MONITOR, 2020)

3. Uitvoerings- agenda BOS

Deze uitvoeringsagenda kent drie pijlers:

1. Werken aan het behalen van instandhoudingsdoelen voor stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden;
2. Terugdringen van de stikstofdepositie;
3. Maatschappelijke en economische ontwikkelingen mogelijk maken.

Het mechanisme van de BOS

De drie tandwielen van de BOS zijn als één mechanisme, onlosmakelijk met elkaar verbonden. Zonder het éne, draait ook het andere niet, is het geheel niet houdbaar, of op zijn minst zeer kwetsbaar. Door meerdere tandwielen tegelijk in beweging te brengen treedt juist versnelling op. In de volgende drie paragrafen beschrijven we hoe elk tandwiel wordt aangedreven door kleinere tandwielen: de onderdelen van deze uitvoeringsagenda. Het intensiveren en versnellen van natuurherstel pakken we stevig op in op de gebiedsgerichte aanpak, waarin we vraagstukken slim combineren (tandwiel natuur, paragraaf 3.1). Om stikstofdepositie te verlagen werken we samen met alle sectoren aan bronmaatregelen om de stikstofdeken dunner te maken (tandwiel stikstof, paragraaf 3.2). Om gewenste maatschappelijke en economische ontwikkelingen mogelijk te maken faciliteren we dat - binnen de kaders van de Wet natuurbescherming - vraag en aanbod van stikstofruimte elkaar zo goed mogelijk kunnen vinden (tandwiel economie, paragraaf 3.2).

BrabantAdvies over de aanpak stikstof Brabant

“Naast de stikstofreductie is het robuust maken van natuur essentieel om het noodzakelijke natuurherstel te kunnen bereiken. Ook hier is borging ervan voor juridische houdbaarheid een thema. Met het aanhouden van schillen rondom de Natura2000, het inzetten op bodem- en waterkwaliteit en extensivering van landbouw of andere bedrijfsmodellen met minder emissies, kunnen hierin belangrijke stappen worden gezet. Deze verbrede aanpak willen we daarom onderstrepen. De aanpak van de stikstofproblematiek vraagt om een integrale ruimtelijke visie via het nieuwe omgevingsbeleid en een stevige verankering van water- en bodembeleid, natuurbeleid, bosbouwbeleid en klimaat- en energiebeleid. Projectgewijs en gebiedsgericht moeten zaken in samenhang kunnen worden opgepakt: aankoop van bedrijven, kavelruilprojecten, bedrijfsverplaatsingen, herstel van waterhuishouding, het realiseren van het ontbrekende Natuurnetwerk Brabant.”

Bron: [Advies aanpak stikstof in Brabant](#), BrabantAdvies

3.1 Werken aan het behalen van instandhoudingsdoelen voor stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden

Een van de drie pijlers van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof is het realiseren van een gunstige of – waar dat nog niet mogelijk is – een verbeterde landelijke staat van instandhouding (SVI) van stikstofgevoelige soorten en habitats onder de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR).

Intensiveren natuurherstel

We zetten als Brabant, in samenwerking met diverse stakeholders, al vol in op natuurherstel en geven dit een hoge prioriteit. Met ons bestaand beleid op gebied van natuur, bodem en water en landbouw geven we invulling aan de verplichting om te werken aan het verbeteren van de landelijke staat van instandhouding totdat deze gunstig is. De komende jaren intensiveren we deze aanpak met behulp van de aanvullende Rijksmiddelen voor natuurherstel en -versterking.

Gebiedsgerichte aanpak stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden

Met de gebiedsgerichte aanpak stikstof, als onderdeel van deze uitvoeringsagenda, werken we daarnaast aan het verbeteren van de condities in de zone rondom de 14 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden in Brabant. In deze gebieden hebben niet alleen puntbronnen van stikstof grote invloed, ook de uitspoeling van meststoffen en onttrekking van water vanuit hoger gelegen gebieden hebben sterk effect op voldoende, schoon en gezond water en daarmee de biodiversiteit. Juist de bufferzones kunnen de komende decennia het verschil maken. Hydrologisch systeemherstel in de zone om een gebied heen kan het natuurgebied versterken. In deze paragraaf lichten we deze gebiedsgerichte aanpak verder toe.

3.1.1 Gebiedsgerichte aanpak stikstof: deel van groter geheel

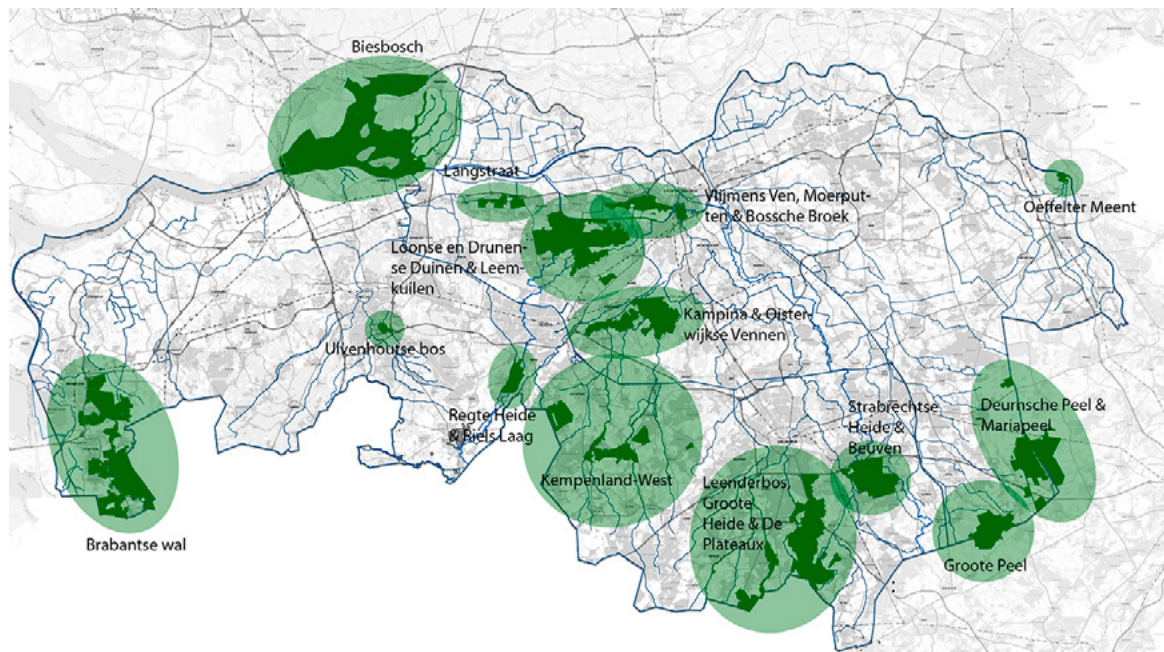
Gebiedsgericht werken is niet nieuw in Brabant en de gebiedsgerichte aanpak stikstof staat niet op zichzelf. De gebiedsgerichte aanpak stikstof past binnen het geheel van groene en blauwe vraagstukken die we in Brabant gebiedsgericht oppakken. Onder een gebiedsgerichte aanpak verstaan wij een samenhangende aanpak van verschillende vraagstukken. Deze vraagstukken staan centraal en zijn bepalend voor de aanpak, afbakening van het gebied en de te betrekken partijen. In de gebiedsgerichte aanpak werken betrokken partners die in het gebied actief zijn (overheden, ondernemers, maatschappelijke partners, inwoners) nauw samen: ieders belang en ieders inbreng telt. Samen analyseren, programmeren en uitvoeren, passend bij de specifieke kenmerken en vraagstukken van het betreffende gebied en de betrokkenen in dat gebied.

De gebiedsgerichte aanpak stikstof valt binnen een Brabantbrede gebiedsgerichte aanpak van groene en blauwe opgaven in het landelijk gebied. Binnen deze gebiedsgerichte aanpak is onderscheid te maken tussen:

1. Gebied met eenduidige vraagstukken, waar de onderlinge samenhang en afhankelijkheid beperkt is en aan de realisatie van bijvoorbeeld NNB, KRW, wateroverlast of waterkwaliteit gewerkt kan worden zonder dit noodzakelijkerwijs te koppelen aan de landbouwtransitie, extra klimaatmaatregelen, etc.
2. Gebied met eenduidige vraagstukken-plus, waar een bredere aanpak van vraagstukken gewenst is, maar de scope primair wordt bepaald door water- en natuuropgaven. Denk bijvoorbeeld aan extra inspanningen om te komen tot een klimaatrobuust systeem. Het kan hier gaan om zowel lopende als nog te starten vraagstukken.
3. Gebied met majeure vraagstukken die samenkomen, waar naast groene en blauwe opgaven ook de stikstofproblematiek, de landbouwtransitie, de energietransitie, woningbouwopgave, mobiliteit en mogelijk meer thema's een rol spelen en invloed hebben op elkaar.

In veel gebieden is de uitvoering van bestaand beleid en bestaande afspraken op gebied van Natuur, Water & Bodem in volle gang. Dit gaat ook in de komende tijd onverminderd door. De gebiedsgerichte aanpak stikstof richt zich op de in de 3e categorie vallende 14 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden met hun beïnvloedingszones:

Figuur 3: Stikstofgevoelige gebieden in Brabant met beïnvloedingszone

1. Brabantse Wal,
2. Biesbosch,
3. Ulvenhoutse Bos,
4. Langstraat,
5. Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen,
6. Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek,
7. Kampina & Oisterwijkse Vennen,
8. Regte Heide & Riels Laag,
9. Kempenland-West,
10. Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux,
11. Strabrechtse Heide & Beuven,
12. Deurnsche Peel & Mariapeel
13. Groote Peel
14. Oeffelter Meent

Hoeveel stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden zijn er in Brabant?

In deze uitvoeringsagenda spreken wij over 14 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden die extra aandacht vragen. Dit zowel vanwege het herstel van de natuurkwaliteit in deze gebieden alsook de impact die deze Natura 2000-gebieden kunnen hebben voor maatschappelijke en economische ontwikkelingen in de nabijheid van deze gebieden. Ook andere dan 14 bovengenoemde gebieden passeren soms de revue, bijvoorbeeld in de staafdiagrammen in paragraaf 3.2.2. Hoe zit dat?

Brabant kent 21 Natura 2000-gebieden, waarvan er op dit moment 18 stikstofgevoelige delen kennen. Hollands diep, Markiezaat en het Zoommeer kennen momenteel geen stikstofgevoelige delen. Van de 18 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden geldt dat voor 16 gebieden deze op het Brabantse grondgebied stikstofgevoelige delen kennen. Deze 16 gebieden zijn getoond in figuren 1, 2 en 9. Voor 4 van deze 18 Natura 2000-gebieden geldt dat de gebiedsgerichte aanpak in goed overleg en in samenwerking, getrokken wordt door het ministerie van IenW (Krammer-Volkerak), de provincie Limburg (Weerter- en Budelerbergen & Ringelsven en Boschhuizerbergen) of de provincie Gelderland (Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem). Daarom richten we ons in de BOS voor wat betreft de gebiedsgerichte aanpak stikstof op 14 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden.

3.1.2 Verbonden vraagstukken in samenhang oppakken

Brabant kent een sterke historie in de zoektocht naar de goede balans tussen maatschappelijke en economische ontwikkelruimte en het behoud van natuur. Die zoektocht is bij ons bijzonder relevant: onze provincie heeft stevige doelstellingen te verwezenlijken, zoals het verminderen van stikstofdepositie, natuurherstel, bodemherstel, het afronden van het natuurnetwerk, meer en beter bos, verbeteren van de waterkwaliteit, stoppen van verdroging, aanpassen aan klimaatverandering, de energietransitie en de woningbouw- en mobiliteitsopgave. In verschillende gebieden zijn die opgaven met elkaar verbonden. We werken dus vanuit verschillende urgenties in hetzelfde gebied.

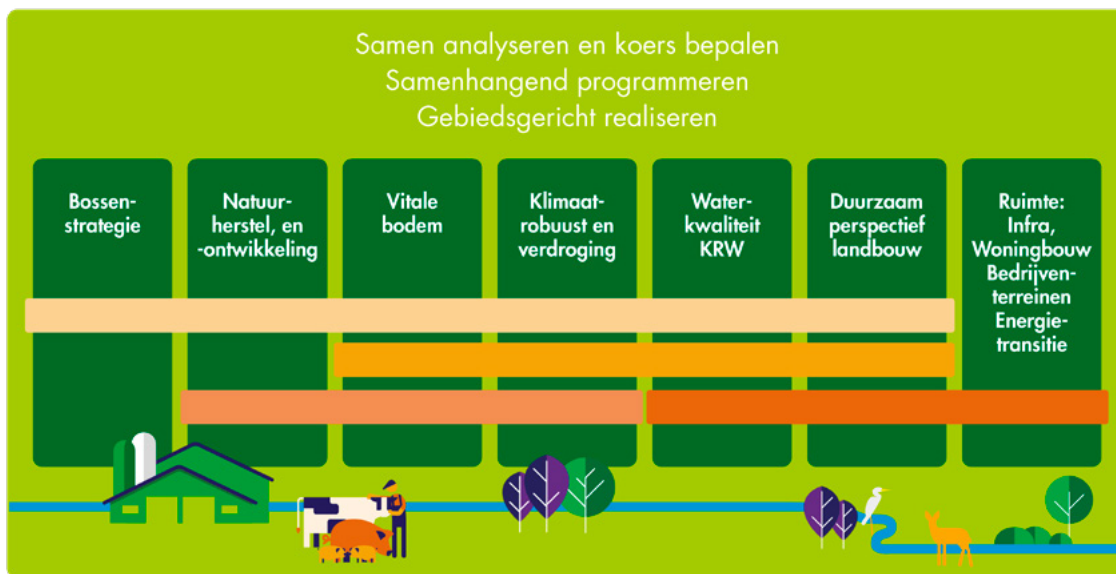
De gebiedsgerichte aanpak is gericht op het versterken en intensiveren van natuurherstel, het verlagen van de milieudruk en perspectief geven aan vormen van duurzame landbouw. De herstelaanpak in de Natura 2000-gebieden gaat volop door. Voor al deze gebieden geldt echter dat we er met alleen maatregelen in de natuurgebieden zelf niet komen. Maatregelen in de schil dragen, vanwege de samenhang, ook bij tot natuurherstel in de Natura 2000-gebieden zelf.

Duurzaam perspectief voor landbouw essentieel voor gebiedsgerichte aanpak stikstof

Een voortvarende aanpak is in en rond deze gebieden ook nodig voor de aanwezige, veelal agrarische, bedrijvigheid. We willen perspectief geven aan (agrarische) ondernemers en synergie zoeken met andere inrichtingsvraagstukken. De transitie in de landbouw is cruciaal om versnelling aan te brengen in het realiseren van bovengenoemde doelen. We zien dat de agrarische sector (in sommige delen van Brabant meer dan in andere) de komende jaren sowieso fors gaat veranderen. Sommige agrariërs zullen gebruik maken van regelingen om te stoppen (zie hoofdstuk 3.2), anderen willen op een andere manier hun bedrijf voortzetten; extensiever, natuurinclusief, en/of gericht op het sluiten van kringlopen. Met de gebiedsgerichte aanpak stikstof willen we kijken of we de groene en blauwe opgaven kunnen versnellen, door juist in te spelen op de ontwikkelingen en wensen van de landbouwsector in het gebied en daarmee tegelijkertijd een duurzaam perspectief voor de agrarische sector te realiseren, ook in economische zin.

Meekoppelkansen voor ruimtelijke ontwikkeling

Met de gebiedsgerichte aanpak komt rondom de Natura 2000-gebieden een stevige ruimtelijk ontwikkeling op gang die nieuwe kansen met zich meebrengt voor de daarbij behorende (ruimtelijke) ordening. Werk met werk maken is daarbij het devies, zeker in de versnelling en intensivering van natuurherstel in en rondom de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. We werken hieraan samen met partners waaronder gemeenten, waterschappen en terreinbeherende organisaties in het gebied. Waar mogelijk koppelen we projecten en vraagstukken slim aan elkaar, zoals ontwikkelingen in het kader van woningbouw, energietransitie en infrastructuur.

Figuur 4: verbondenheid tussen vraagstukken en aanpak

3.1.3 Samen analyseren, programmeren en uitvoeren

Samen met onze uitvoerende partners zoals waterschappen en terreinbeherende organisaties en in overleg met andere organisaties zoals ZLTO, Landelijk Brabant en andere manifestpartners hebben we in de afgelopen maanden de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden geanalyseerd.

We gaan als eerste aan de slag in gebieden waar de urgentie hoog en de impact groot is, in termen van te behalen doelen, effectiviteit, stapeling van vraagstukken en dynamiek in de landbouw danwel mogelijkheden voor landbouwtransitie. Ook toetsen we of een gebiedsgerichte aanpak kansrijk is, waarbij de vraag of er ook energie zit bij onze partners een belangrijke aanwijzing daarvoor is. Maar het helpt ook als er bijvoorbeeld financiële middelen beschikbaar zijn, of te weten waar quick wins te behalen zijn. We maken af wat loopt, pakken sectoraal – mits goed afgestemd - op wat nodig is en werken integraal aan gebiedsperspectief waar dat meerwaarde heeft. We haken aan als processen al goed lopen, zonder deze te doorkruisen of als provincie het roer over te nemen.

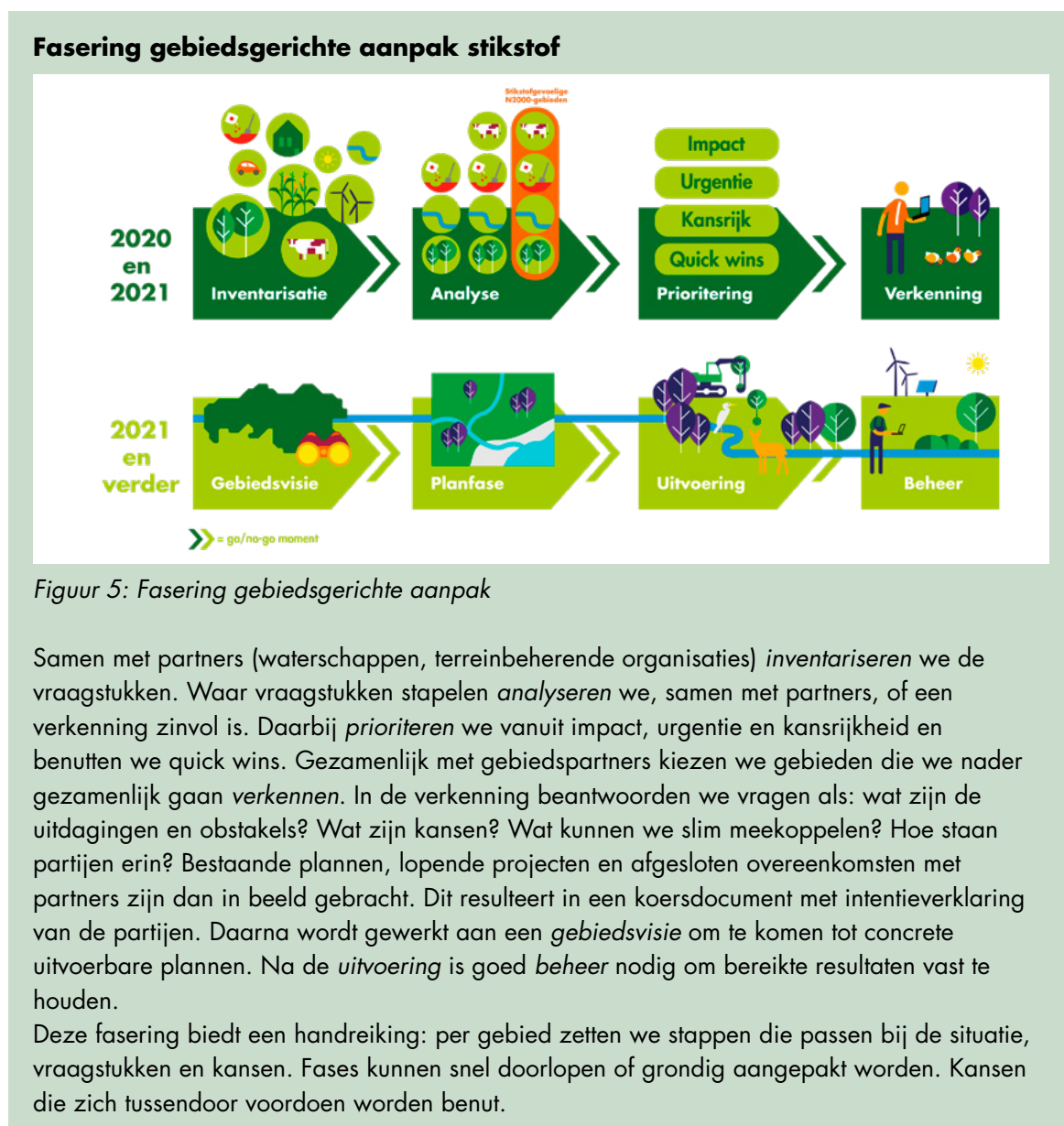
De gebiedsgerichte aanpak van de groene en blauwe vraagstukken is een adaptief proces dat we samen met partners vormgeven. Zo creëren we ruimte om in te spelen op nieuwe ontwikkelingen en veranderende inzichten, in samenspel met onze partners en vanuit een gedragen visie en ambitie.

In de gebiedsgerichte aanpak werken betrokken partners die in het gebied actief zijn (overheden, ondernemers, maatschappelijke partners, inwoners) nauw samen: ieders belang en ieders inbreng telt.

Het uitvoeren van een gebiedsontwikkeling is veelal op te delen in verschillende fases; de verkenning-, plan-, realisatie- en beheerfase (zie tekstkader op pagina 25). Op dit moment lopen er verkenningen in vier stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden:

- [GGA Peelvenen](#) (Natura 2000-gebieden Deurnsche Peel & Mariapeel en Grootte Peel)
- [GGA Ulvenhoutse Bos](#)
- [GGA Grenscorridor N69](#) (Natura 2000-gebied Leenderbos, Grootte Heide & de Plateaux)
- GGA Kampina & Oisterwijkse Vennen (wordt gestart)

Ook in andere gebieden starten we op korte termijn met verkenningen. Daarbij focussen we op gebieden waar nog niet door andere partijen hiertoe al initiatief is genomen. Soms sluiten we ook aan bij bestaande trajecten. In 2021 willen we alle benodigde verkenningen hebben afgerond. In kansrijke gebieden starten we in 2021, doch uiterlijk 2022 met de planfase, als opmaat naar de uitvoering. Waar zich kansen voordoen, bijvoorbeeld vanuit grondynamiek, realiseren we direct de eerste resultaten.

Figuur 5: Fasering gebiedsgerichte aanpak

Samen met partners (waterschappen, terreinbeherende organisaties) *inventariseren* we de vraagstukken. Waar vraagstukken stapelen *analyseren* we, samen met partners, of een verkenning zinvol is. Daarbij *prioriteren* we vanuit impact, urgentie en kansrijkheid en benutten we quick wins. Gezamenlijk met gebiedspartners kiezen we gebieden die we nader gezamenlijk gaan *verkennen*. In de verkenning beantwoorden we vragen als: wat zijn de uitdagingen en obstakels? Wat zijn kansen? Wat kunnen we slim meekoppelen? Hoe staan partijen erin? Bestaande plannen, lopende projecten en afgesloten overeenkomsten met partners zijn dan in beeld gebracht. Dit resulteert in een koersdocument met intentieverklaring van de partijen. Daarna wordt gewerkt aan een *gebiedsvisie* om te komen tot concrete uitvoerbare plannen. Na de *uitvoering* is goed *beheer* nodig om bereikte resultaten vast te houden.

Deze fasering biedt een handreiking: per gebied zetten we stappen die passen bij de situatie, vraagstukken en kansen. Fases kunnen snel doorlopen of grondig aangepakt worden. Kansen die zich tussendoor voordoen worden benut.

3.1.4 Maatregelen en instrumenten

In de gebiedsgerichte aanpak staat vrijwilligheid voorop. Verleiden en stimuleren zijn dan ook onze belangrijkste 'instrumenten'. Een voorbeeld waarbij 'verleiden' is ingezet is de veehouder die overgaat naar een aangepaste (agrarische) bedrijfsvoering of die kiest voor grondruil of bedrijfsbeëindiging via de opkoopregeling. Stimuleren is mogelijk met verschillende financiële regelingen die helpen groene en blauwe doelen dichterbij te brengen. Ultimo, wanneer verleiden en stimuleren onvoldoende opleveren voor het doelbereik, kunnen juridische instrumenten nodig blijken. Verleiden en stimuleren waar dat kan, inzet van juridisch instrumentarium waar noodzakelijk. Welke instrumenten worden ingezet is zeer afhankelijk van de specifieke vraagstukken, de opties voor het doelbereik, de fase waarin een gebiedsproces verkeert en het draagvlak bij de stakeholders. Voor de gebiedsgerichte aanpak werken provincie, waterschappen en terreinbeherende organisaties aan een inventarisatie en uitwerking van meer dan 50 bestaande instrumenten.

Voorbeelden van instrumenten zijn:

- Verleiden: Ruimte voor Ruimte, opkoop- en beëindigingsregelingen (zie paragraaf 3.2); ruilbedrijven kopen door het Groenontwikkelbedrijf (GOB),
- Stimuleren: Subsidie voor kavelruil of Ondernemend Netwerk Brabant via het GOB, het stimuleren van beweiden, natuurinclusieve landbouw, biodiversiteitsmonitor (zie paragraaf 3.2),
- Afdwingen: Overgangsrecht, landinrichting, onteigening, gedoogplicht door waterschappen.

3.1.5 Monitoring

Voor de beleidsvelden natuur, water, vitale bodem is de monitoring inzichtelijk gemaakt via Brabant in Zicht en de voortgangsrapportages Natuur. In het kader van de PAS werd al voor de Natura 2000-gebieden gemonitord op kwaliteit en omvang van de natuur en op uitvoering van de herstelmaatregelen en op optreden van het herstelproces en de effecten van de herstelmaatregelen. Dit doen we in afstemming met andere provincies en het Rijk en dit zetten we voort.

Voor het volgen van de gebiedsgerichte aanpak stikstof in en rondom de Natura 2000-gebieden maken we gebruik van beschikbare monitoring. We ontwikkelen een dashboard waar informatie over de gebiedsgerichte aanpak van de groene en blauwe opgaven handzaam bij elkaar wordt gebracht en waarop de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden afzonderlijk zijn te onderscheiden. Daarnaast maken de stikstofanalyses die momenteel gezamenlijk door het Rijk, provincies en RIVM worden uitgevoerd duidelijk of en hoe we per gebied inzichtelijk kunnen maken wat de situatie is en wat er nog extra moet gebeuren om doelen te bereiken.

3.2 Verminderen stikstofdepositie

3.2.1 Stikstofdepositie in Brabant

Stikstofdepositie is het gevolg van hoge concentraties stikstofverbindingen in de lucht die neerslaan op de bodem. Deze emissies komen op korte of langere afstand als depositie op de grond. Een gedeelte daarvan komt in de natuur terecht.

Neerslag van stikstof is een belangrijke factor die de kwaliteit van de natuur nadelig beïnvloedt. Natuur (een habitattypen of leefgebied) kan gevoelig zijn voor stikstof die in het ecosysteem terecht komt (zie ook tekstkader in paragraaf 3.1)

Deze stikstofneerslag moet omlaag, door minder stikstof uit te stoten naar de lucht. Het verlagen van stikstofemissies en de daarmee samenhangende deposities vormt de kern van het tweede tandwiel: het verminderen van stikstofdepositie. Bronmaatregelen zijn nodig om de uitstoot van stikstof te beperken, zo de 'stikstofdeken' dunner te maken en de stikstofdepositie in Natura 2000-gebieden verder richting de KDW te brengen. Dat vraagt inspanningen van alle sectoren die stikstofuitstoot veroorzaken.

Doel van de landelijke bronmaatregelen is om in 2030 op ten minste 50 procent van de hectares met stikstofgevoelige natuur in Natura 2000-gebieden de stikstofdepositie onder de KDW te brengen. In deze paragraaf gaan we in op de vraag hoe we in Brabant, aanvullend op de landelijke maatregelen, samen met partners uit alle sectoren bijdragen aan het verder terugdringen van depositie en hoe we die daling gaan monitoren.

Emissie en depositie van stikstof

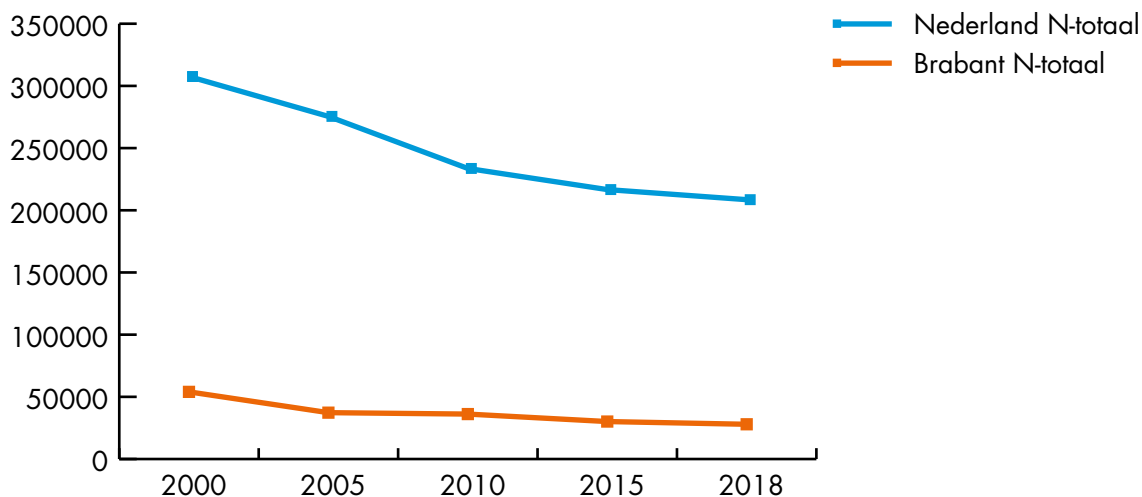
In het stikstofvraagstuk gaat het om de emissie (uitstoot) en depositie (neerslag) van ammoniak (NH_3) en stikstofoxiden (NO_x). Ammoniak en stikstofoxiden hebben verschillende bronnen en kenmerken. Het adviescollege Stikstofproblematiek beschrijft het onderscheid als volgt in het eindadvies over de stikstofproblematiek 'Niet alles kan overal':

Ammoniak (NH_3) ontstaat vanuit biologische processen waarin stikstofverbindingen (waaronder eiwithoudende biomassa) onder gereduceerde omstandigheden worden afgebroken. In alle biologische systemen komt ammoniak vrij, dus ook in de landbouw. De effecten van ammoniak op de natuur zijn primair ecologisch van aard, waarbij stikstofarme natuur het meest gevoelig is. Er is primair sprake van vermessing van de bodem en het oppervlaktewater (...) Ammoniak is een vluchtige stof die grotendeels ver kan uitspreiden alvorens het weer neerslaat, maar de hoogste concentratie van neerslag (de depositie-intensiteit, ofwel de depositie per oppervlakte-eenheid) is op beperkte afstand van de bron.

Stikstofoxiden (NO_x): De NO_x -emissies hangen voornamelijk samen met verbrandingsprocessen van fossiele brandstoffen. Bij hoge temperaturen ontstaan chemische reacties tussen stikstof (N_2) en zuurstof (O_2) uit de lucht. In de lucht wordt de uitgestoten stikstofmonoxide (NO) vrij snel omgezet tot stikstofoxiden (NO_x). De NO_x -emissies komen voort uit vele bronnen uit vele sectoren. In vergelijking tot NH_3 verspreidt NO_x zich in hogere luchtlagen en verder weg binnen de 'atmosferische stikstofdeken' boven het land. Dit heeft deels te maken met het feit dat de droge depositie van NO_x kleiner is dan die van NH_3 . NO_x regent voornamelijk uit (natte depositie). Stikstofoxiden kunnen zo tot duizenden kilometers verder weg getransporteerd worden.

Wat is de stikstofemissie en -depositie in Noord-Brabant?

Brabant is een provincie met veel inwoners, bedrijvigheid, verkeersbewegingen én de hoogste veedichtheid van Nederland. Tegelijk koesteren we een rijkdom aan waardevolle Brabantse natuur. De diversiteit aan rijkdommen én vraagstukken in onze provincie is een factor die bijdraagt aan het feit dat de daling van stikstofemissie over de laatste twintig jaar op landelijk niveau relatief sneller verloopt dan in Brabant (figuur 6). Welke sectoren bijdragen aan de Brabantse stikstofemissies (de oranje lijn in de grafiek), is weergegeven in figuur 7.

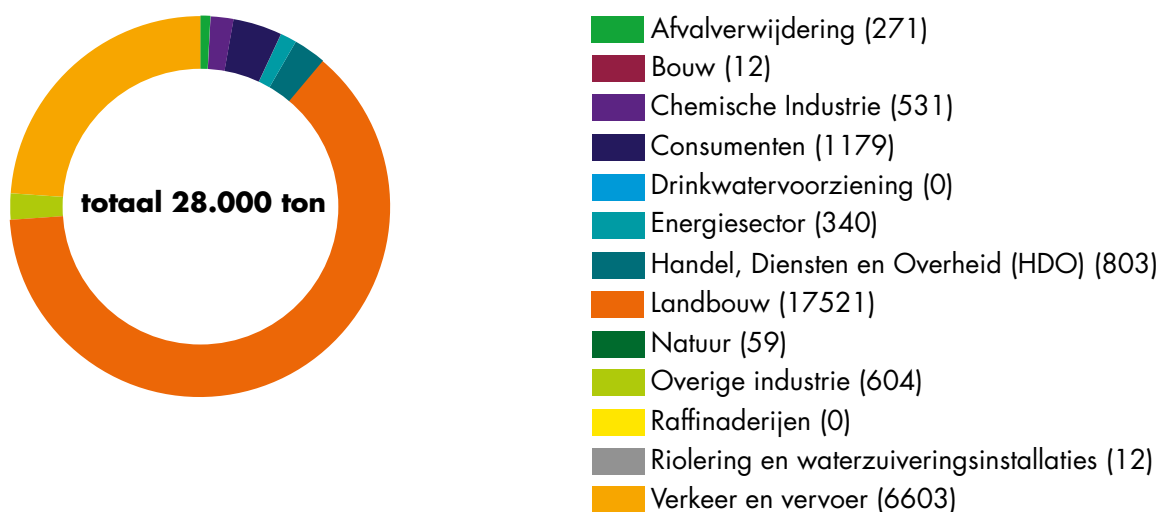

Figuur 6: Trend stikstofemissie 2000 t/m 2018

Onderstaand diagram specificeert de oranje lijn in bovenstaande grafiek en laat de emissie zien door sectoren in Brabant.

Stikstofemissie per sector in Noord-Brabant in 2018

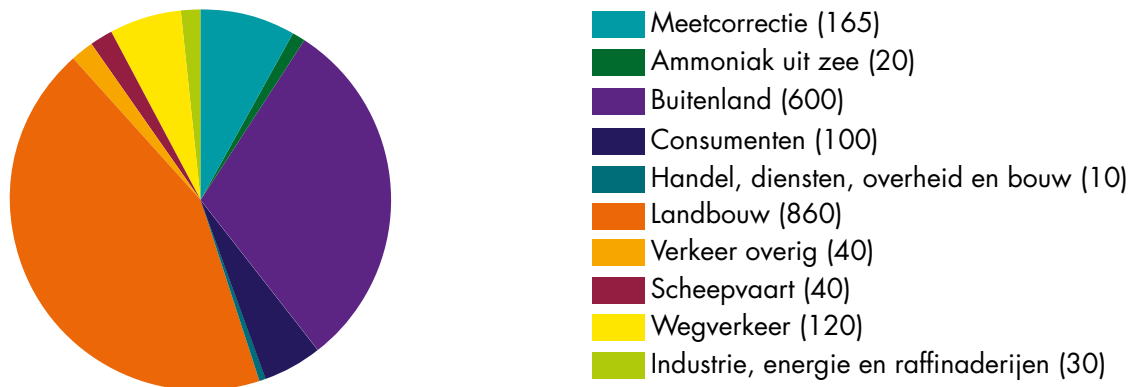
(waarden uitgedrukt in tonnen, bron emissieregistratie.nl 2020)

Figuur 7: Specificatie van stikstofemissie door sectoren in Brabant

De depositie van stikstof op Brabants grondgebied is niet één op één te koppelen aan emissies van Brabantse sectoren zoals die zijn weergegeven in figuur 7. Ook emissies in andere provincies en het buitenland hebben immers effect in Brabant, net zoals emissies uit Brabant effect hebben op andere provincies en onze buurlanden. Figuur 8 geeft wel een goed beeld van de sectoren die depositie op Brabantse grond veroorzaken.

Gemiddelde stikstofdepositie in Brabant (mol stikstof per ha in 2018)

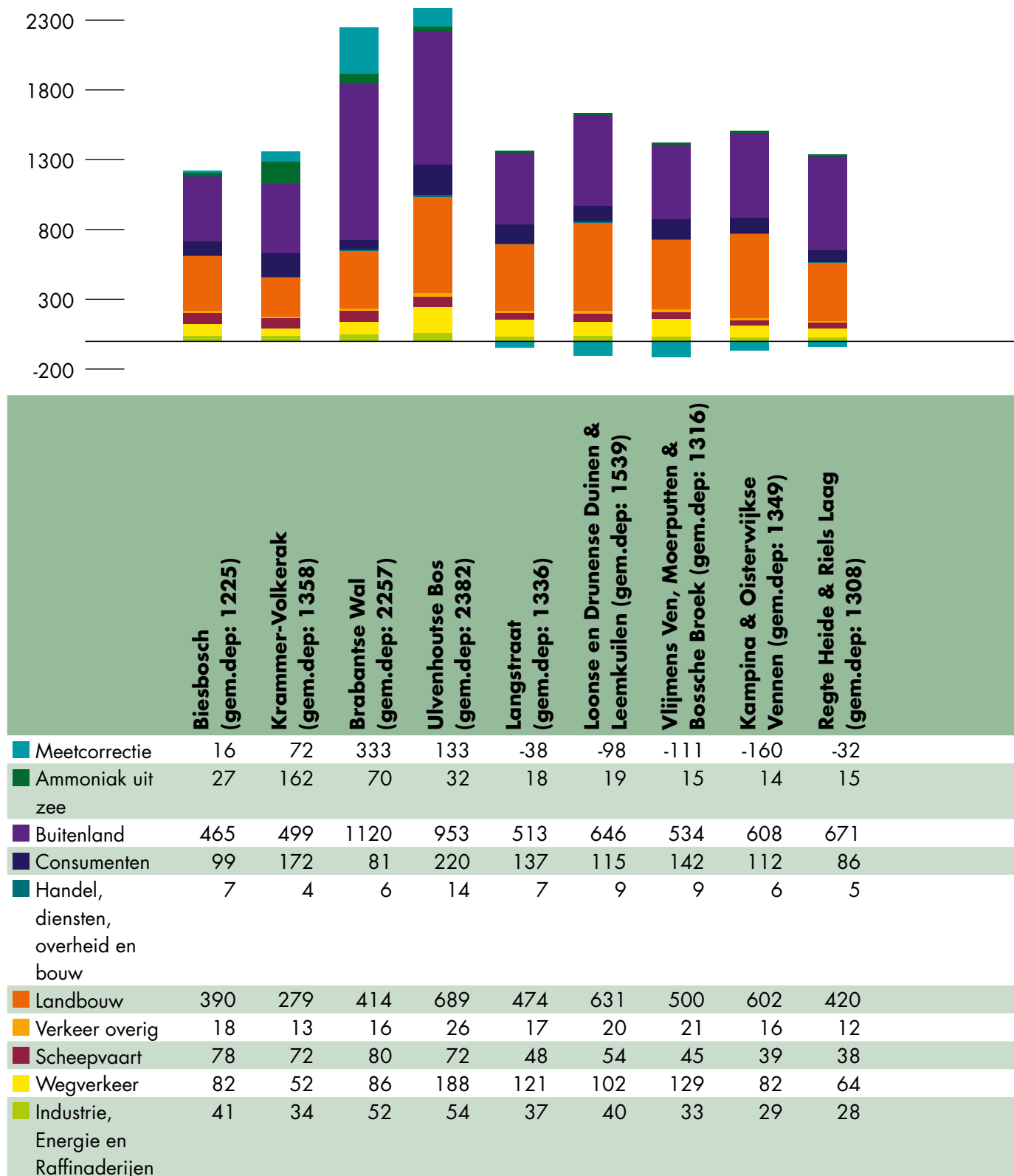

Figuur 8: Depositie door sectoren in Noord-Brabant

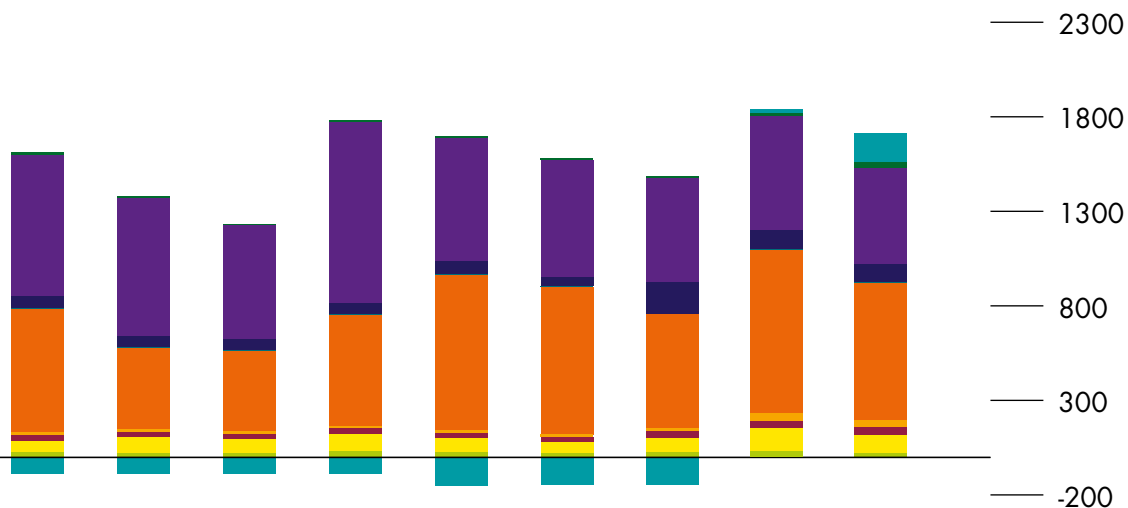

Gemiddelde stikstofdepositie voor de gevoelige habitats in Brabantse Natura 2000 gebieden (mol stikstof per ha in 2018) (bron: Aerius Monitor 2020)

Deposities geheel Noord-Brabant en geheel Nederland (mol stikstof per ha in 2018)
(bron: Grootschalige concentratie- en depositiekaarten Nederland Rapportage RIVM (2019))

Figuur 9: Gemiddelde stikstofdepositie voor gevoelige habitats in Brabantse Natura 2000-gebieden

Region	Meetcorrectie	Ammoniak uit zee	Buitenland	Consumenten	Handel, diensten, overheid en bouw	Landbouw	Verkeer overig	Scheepvaart	Wegverkeer	Industrie, Energie en Raffinaderijen
Kempenland-West (gem.dep: 1533)	-85	13	750	62	5	652	13	35	59	26
Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux (gem.dep: 1303)	-83	10	735	57	5	430	12	30	85	24
Strabrechtse Heide & Beuven (gem.dep: 1150)	-86	9	598	58	5	427	12	26	74	23
Weerter- en Budelerbergen & Ringselven (gem.dep: 1697)	-87	10	957	59	5	587	13	33	88	33
Deurnsche Peel & Mariapeel (gem.dep: 1546)	-151	9	652	66	5	822	15	27	74	28
Grootte Peel (gem.dep: 1436)	-147	8	624	44	4	782	12	26	57	24
Oeffelter Meent (gem.dep: 1334)	-148	10	549	167	5	598	15	41	73	27
Noord-Brabant (ook buiten N2000) (1990)	165	20	600	100	10	860	40	40	120	30
Nederland (ook buiten N2000) (1730)	150	35	505	95	10	720	35	45	95	25

Welke afname van de stikstofdepositie verwachten wij in Noord-Brabant?

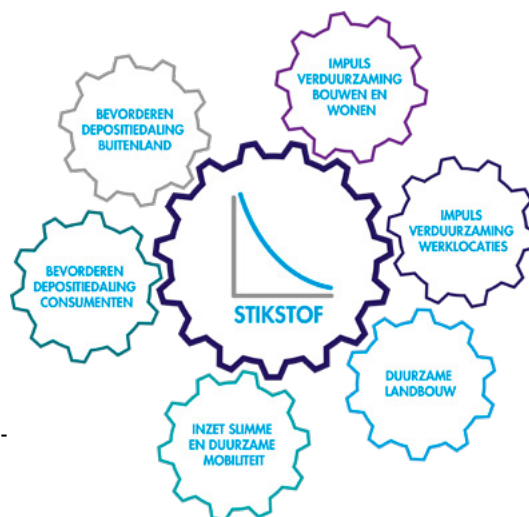
Bronmaatregelen zijn nodig om de stikstofdeken te verminderen en de stikstofdepositie in Natura 2000-gebieden verder richting de KDW te brengen. Daarnaast willen we ruimte creëren voor duurzame en gewenste ontwikkelingen zonder dat de depositie toeneemt. Landelijke bronmaatregelen hebben als doel om in 2030 op ten minste 50 procent van de hectares met stikstofgevoelige natuur in Natura 2000-gebieden de stikstofdepositie onder de kritische depositiewaarden (KDW) te brengen.

Deze paragraaf beschrijft welke maatregelen op landelijk niveau zijn genomen en welke aanvullende maatregelen de provincie initieert om de stikstofdepositie verder omlaag te brengen. Het gaat hierbij overigens om maatregelen die niet alleen in Noord-Brabant, maar ook in alle andere provincies effect sorteren, net zoals bronmaatregelen van andere provincies effect op Brabant hebben. Stikstof komt immers op korte maar ook langere afstand terecht op natuurgebieden. Een scherpere, meer kwantitatieve inschatting van de bijdrage van regionale maatregelen kunnen wij maken op het moment dat maatregelen zijn geconcretiseerd.

Belangrijkste accenten Brabantse inzet op stikstofdepositedaling

Eén van de leidende principes van de BOS is dat alle sectoren bijdragen aan het verlagen van de stikstofdepositie. We nemen hierbij als provincie initiatief en werken samen met andere overheden, maatschappelijke organisaties en ondernemers. We nodigen hen actief uit om samen met ons te werken aan het behalen van deze doelen. Het stimuleren van innovatie staat centraal in onze aanpak, wij stellen ons graag faciliterend op ten opzichte van partijen die laten zien dat ze een grote bijdrage kunnen leveren. De Brabantse accenten in onze aanpak om samen te komen tot verdere stikstofdepositie liggen op de volgende vlakken:

- verduurzaming van de landbouw, waarbij de stalmaatregelen, zoals vastgelegd in de Interim omgevingsverordening (IOV) de meest substantiële bijdrage aan stikstofdepositie leveren;
- op het gebied van mobiliteit zetten we in op verdere verduurzaming van verkeer en vervoer door zowel particulieren als bedrijfsleven;
- we geven een impuls aan verdere verduurzaming van bedrijventerreinen en de bouwsector;
- omdat de uitstoot vanuit het buitenland op de Brabantse stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden relatief erg groot is en onze directe invloed daarop beperkt, zetten wij op lokaal, regionaal en landelijk niveau stevig in op het agenderen en aanjagen van het bevorderen van een daling van de buitenlandse depositie;
- hoewel verduurzaming door consumenten slechts in geringe mate effect heeft op stikstofdepositie, wuiven wij inspanningen op dit vlak als bronmaatregel niet weg. Immers: bewustwording begint bij de Brabander thuis: iedereen draagt zijn steentje bij.

Hoe brengen we het verwachte effect van deze maatregelen op de stikstofdepositie in beeld?

Uiteindelijk gaat het om het totaaleffect van alle maatregelen. Maatregelen in Noord-Brabant hebben ook effect in andere provincies en andersom. Landelijke maatregelen en regionale maatregelen kunnen elkaar versterken. Tegelijkertijd willen we voorkomen dat dubbeltellingen in effecten

optreden waardoor een vertekend beeld zou kunnen ontstaan. We gebruiken een categorisering met +, ++ en +++ om per afzonderlijke maatregel inzicht te geven in het verwachte effect (+ : 0 - 5 Mol/ha/jr , ++ : 5 - 25 Mol/ha/jr, +++ : 25+ Mol/ha/jr).

Het effect van de maatregelen brengen we idealiter in samenhang in beeld. In opdracht van het Rijk en de 12 provincies brengt het RIVM de effecten van de bronmaatregelen in beeld brengen via zogenoemde stikstofanalyses. Aangezien de Rijkmaatregelen al bekend zijn start het RIVM hiermee bij het maken van de stikstofanalyses. Vervolgens worden de stikstofanalyses aangevuld met de mogelijke maatregelen op provincieniveau. Dat laatste gebeurt in de loop van 2021.

Per stikstofgevoelig Natura 2000-gebied brengt het RIVM in de stikstofanalyse in kaart in hoeverre de maatregelen ertoe bijdragen dat oppervlakten onder de KDW komen, ook rekening houdend met de autonome ontwikkelingen. Hiermee wordt ook duidelijk wat de omvang van het vraagstuk na 2030 nog is. Afhankelijk van de uitkomst van de stikstofanalyses wordt duidelijk of er op termijn aanvullende bronmaatregelen op Rijks- en/of provinciaal niveau nodig zijn.

Aan de hand van de beschikbare data over de stikstofdepositie door de verschillende sectoren in Brabant (zie figuur 8) brengen middels dezelfde indeling in sectoren in beeld welke aanvullende maatregelen geïnitieerd worden door de provincie om de stikstofuitstoot verder omlaag te brengen. De meegenomen meetcorrectie en het onderdeel ammoniak uit zee laten wij daarbij buiten beschouwing, omdat dat buiten onze provinciale invloedssfeer ligt.

3.2.2 Maatregelen stikstofdepositiedaling

Onderstaande tabellen geven een overzicht van alle, in totaal ruim 40, maatregelen die door het Rijk dan wel de provincie worden geïnitieerd om de depositie van stikstof te laten dalen. De maatregelen van het Rijk zijn ontleend aan de kamerbrief van 24 april 2020. De provinciale maatregelen zijn een combinatie van bestaande en in ontwikkeling zijnde maatregelen vanuit diverse provinciale programma's. Voorbeelden daarvan zijn maatregelen die voortvloeien uit het Schone Lucht akkoord en maatregelen in het kader van de energietransitie (CO₂-reductie), die vrijwel altijd ook bijdragen aan stikstofreductie.

Schone Lucht Akkoord

Gedeputeerde Staten hebben op 13 januari 2020 het [Schone Lucht Akkoord](#) (SLA) ondertekend. Met dit akkoord streven partijen gezamenlijk naar 50% gezondheidswinst in 2030 ten opzichte van 2016 voor de negatieve gezondheidseffecten uit binnenlandse bronnen. Het Schone Lucht Akkoord richt zich daarbij met name op reductie van de hoeveelheid fijn stof en stikstofdioxide. Alle betrokken partijen stellen hiervoor uiterlijk 1 maart 2021 een uitvoeringsagenda op. De maatregelen omvatten de thema's mobiliteit, mobiele werktuigen, industrie, woningen en houtstook, binnenvaart en havens en landbouw. Een aantal maatregelen, waarvan enkele ook opgenomen zijn in deze BOS, heeft naar verwachting ook een positief effect op stikstofreductie.

Een uitgebreidere toelichting per maatregel vindt u in bijlage B. In deze subparagraaf vindt u een overzichtstabel met de maatregelen per sector, in volgorde van grootte van het aandeel in stikstofdepositie, conform figuur 8.

3.2.2.1 Maatregelen inzet landbouw

Het Rijk zet met een aantal maatregelen in op beëindiging danwel stimulering van de verduurzaming van veehouderijen. Vanuit de provincie wordt daar als belangrijkste bronmaatregel met het grootste effect de stalmaatregelen vanuit de Interim omgevingsverordening (IOV) aan toegevoegd. Daarnaast neemt de provincie een aantal maatregelen om verduurzaming van de landbouw in brede zin te stimuleren (zoals natuurinclusieve landbouw).

Geïnitieerd door	Maatregel	Verwacht effect
Rijk	Tweede verhoging subsidieregeling sanering varkenshouderijen (Srv)	+
Rijk	Landelijke beëindigingsregeling	+++
Rijk	Vergroten aantal uren weidegang	+
Rijk	Verdunnen mest	+
Rijk	Stalmaatregelen	+++ ²
Rijk	Omschakelprogramma	+
Rijk	Mestverwerking	+
Rijk	Opkoopregeling	+
Rijk	Nieuw mestbeleid	+
Provincie	Stalmaatregelen	+++ ³
Provincie	Biodiversiteitsmonitor	+
Provincie	VABIMPULS	+
Provincie	Stimuleren extensivering	+
Provincie	Verduurzaming pacht	+
Provincie	Brabant Bemest Beter	+

Tabel 1: maatregelen inzet landbouw

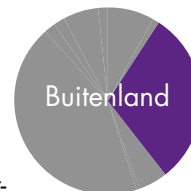
- 2 De stalmaatregelen van het Rijk gaan minder ver dan die van de provincie dus voor Brabant is de reductie als gevolg van de rijksmaatregelen niet leidend.
- 3 De stalmaatregelen van de provincie zijn strenger dan die van het Rijk en zullen dus naar verwachting tot meer en eerdere daling leiden.

Een drietal landelijke maatregelen gaat over vrijwillige bedrijfsbeëindiging: de saneringsregeling varkenshouderij, de landelijke beëindigingsregeling en de opkoopregeling piekbelasters⁴. De verschillen tussen deze regelingen worden geduid in het schema in bijlage C: Landelijke regelingen voor vrijwillige bedrijfsbeëindiging.

3.2.2.2 Maatregelen bevorderen depositiedaling buitenland

Het aandeel stikstofdepositie uit het buitenland is groot. Echter, Nederland is een netto stikstofexporteur; we stoten meer uit dan wat er vanuit het buitenland bij ons terecht komt. Het stikstofvraagstuk houdt niet op de bij de grens en we kunnen dit alleen samen met onze burens oppakken. Vanuit het Rijk wordt ingezet op grensoverschrijdende samenwerking met onze buurlanden. Hier sluiten wij waar mogelijk op aan en brengen we onze belangen in. Daarnaast zetten we in op goede samenwerking rondom casuïstiek in de grensstreek of belangrijke ontwikkelingen in het ene land die leiden tot depositie in de buurprovincie en andersom én verbeteren we het inzicht in buitenlandse bronnen.

Geïnitieerd door Maatregel		Verwacht effect
Rijk	Grensoverschrijdende Samenwerking (GROS) - overleg	+++
Provincie	Inzet op samenwerking en verbeteren inzicht buitenlandse bronnen	+

Tabel 2: Maatregelen bevorderen depositiedaling buitenland

3.2.2.3 Maatregelen inzet verduurzaming (weg)verkeer en scheepvaart

Het Rijk neemt landelijk een aantal maatregelen voor de verduurzaming van het (weg)verkeer en de scheepvaart. Vanuit Brabant vullen we daar, vanuit onze kerntaken op het gebied van mobiliteit, infra en openbaar vervoer, met eigen maatregelen op aan.

⁴ tot nu toe is er financiering van het Rijk voor de 1e tranche van de aankoopregeling. Mochten de bijdragen 2e en 3e tranche lager uitvallen dan verwacht, moet het aantal aankopen naar beneden worden bijgesteld.

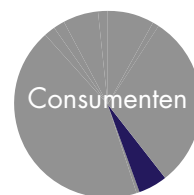

Geïnitieerd door	Maatregel	Verwacht effect
Rijk	Retrofit binnenvaart-katalysatoren	+
Rijk	Stimuleren elektrisch taxiën	+
Rijk	Gerichte handhaving defecte en gemanipuleerde AdBlue systemen vrachtwagens	+
Rijk	Walstroom zeevaart	+
Provincie	Bevorderen duurzame mobiliteitskeuzes	+
Provincie	Zero Emissie Openbaar Vervoer	+
Provincie	Herstructurering bedrijventerrein Tilburg - Loven	+
Provincie	Onderzoek verduurzaming binnenvaart tbv vermindering stikstof	+

Tabel 3: Maatregelen inzet verduurzaming (weg)verkeer en scheepvaart

3.2.2.4 Maatregelen bevorderen depositiedaling consumenten (huishoudens)

Onder consumenten, zoals in het cirkeldiagram berekend, verstaan we het energiegebruik van huishoudens, huishoudelijke processen en het productgebruik van huishoudens. Met name de maatregelen uit het Klimaatakkoord dragen bij aan depositiedaling vanuit huishoudens. De provincie is op zoek naar projecten 'van onderop' die de energietransitie in Brabant aantoonbaar versnellen, projecten die innovatief, opschaalbaar en deelbaar voor Brabanders zijn. Daarnaast heeft de Brabantse Milieufederatie aangegeven initiatieven te ontplooiën om consumenten te stimuleren tot duurzame keuzes en gedrag (niet opgenomen in tabel).

Geïnitieerd door	Maatregel	Verwacht effect
Rijk	Subsidie elektrische auto	+
Rijk	Maatregelen klimaatakkoord	+
Provincie	Brabant geeft energie	+

Tabel 4: Maatregelen bevorderen depositiedaling consumenten (huishoudens)

3.2.2.5 Maatregelen inzet verduurzaming industrie, energie

Het Rijk kiest met name voor een maatwerk aanpak van piekbelasters in de industrie en kijkt of de vereisten van Best Beschikbare Technieken kunnen worden aangescherpt. Vanuit de provincie richten we ons vooral op de verduurzaming van werklocaties, door circulariteit op bedrijventerrein te bevorderen, energiezuinige toepassingen te stimuleren, emissiearme technieken toe te passen en maatregelen slim te combineren. Ook doet TNO onderzoek naar de synergie-effecten en mogelijkheden van CO₂-reductie en stikstofreductie.

Geïnitieerd door	Maatregel	Verwacht effect
Rijk	Maatwerk aanpak piekbelasters industrie	+
Rijk	Verkenning aanpassing bestaande Best Beschikbare Technologie (BBT) aanpak	+
Provincie	Onderzoek naar slim combineren CO ₂ -reductie en stikstofreductiedoelen	+
Provincie	Regulerende rol t.a.v. energiemaatregelen	+
Provincie	Gebiedsgerichte aanpak Moerdijk	+
Provincie	Verduurzaming bedrijventerreinen: stikstof en de aanpak van de Grote Oogst-terreinen	+

Tabel 5: Maatregelen inzet verduurzaming industrie, energie

Verduurzaming van bedrijventerreinen

Brabantse bedrijventerreinen spelen een grote rol in het verder verduurzamen van Brabant: 60 procent van de geleverde elektriciteit aan bedrijven wordt namelijk verbruikt op bedrijventerreinen. De provincie heeft vanuit de aanpak werklocaties de ambitie het verduurzamen van bedrijventerreinen te versnellen.

Het openbare net levert bijna 8.000 miljoen kWh elektriciteit aan bedrijventerreinen. In vergelijking met vorig jaar is de productie van zonnestroom meer dan verdubbeld, van 74 miljoen kWh naar 172 miljoen kWh per jaar. Bovendien zijn er SDE+ aanvragen gehonoreerd die in totaal goed zijn voor nog eens 724 miljoen kWh per jaar (gepland). Als deze subsidieaanvragen voor zonnepanelen op bedrijfsdaken allemaal worden gerealiseerd, dan wordt het aandeel van duurzaam opgewekte zonnestroom op dak ten opzichte van de elektriciteitslevering via het net 11% (bij een gelijkblijvende elektriciteitsvraag). Dit vergt echter wel de nodige inspanning, want veel aanvragen dateren al van enkele jaren geleden. De inschatting is dat door het aanleggen van zonnepanelen op alle bedrijfsdaken aanwezig op Brabantse bedrijventerreinen in totaal 3.300 miljoen kWh elektriciteit duurzaam kan worden opgewekt. Dit betekent dat het aandeel zonnestroom dan zou toenemen tot ruim 40% van de huidige elektriciteitslevering.

Bron: Feiten en cijfers Brabantse bedrijventerreinen ([online magazine](#))

3.2.2.6 Maatregelen impuls verduurzaming handel, diensten, overheid en bouw

Het Rijk stimuleert innovaties in het energieverbruik in de bouw. Aanvullend willen we in Brabant kijken of we een extra verduurzamingsslag in de bouw kunnen maken door houtbouw, digitalisering in de gebouwde omgeving en duurzaam energiegebruik in de bouwfase te stimuleren. Marktpartijen in de bouw geven aan graag stikstofvrij te willen bouwen, waarbij het helpt als overheden het voortouw nemen, met bijvoorbeeld duurzame aanbestedingen. Dit jaar prolongeerde de provincie Noord-Brabant haar [titel](#) als meest duurzame publieke opdrachtgever.

Handel,
diensten,
overheid en
bouw

Populierenhout van Peppelhout - Bron: [peppelhout.nl](#)

Geïnitieerd door	Maatregel	Verwacht effect
Rijk	Innovatieregeling verduurzaming mobiele werktuigen bouwsector	+
Rijk	Verduurzaming bouwsector	+
Rijk	Verscherping energieprestatie gebouwen in bouwbesluit	+
Rijk	Gasloos bouwen in bouwbesluit	+
Provincie	Innovatie en duurzame houtbouw keten	++
Provincie	Opschaling digitalisering gebouwde omgeving	+
Provincie	Ondersteuning van innovatieve pilots	+
Provincie	Ondersteuning warmteplannen voor iedere wijk	++
Provincie	Cirkelstad Brabant	+
Provincie	Verdere ontwikkeling duurzaamheid in aanbestedingen	+

Tabel 6: Maatregelen impuls verduurzaming handel, diensten, overheid en bouw

3.2.3 Monitoring

Voor de verdere ontwikkeling van de natuurkwaliteit in Natura 2000-gebieden is scherp inzicht nodig in de huidige stikstofemissies en -deposities en (autonome) ontwikkelingen in de toekomst. Landelijke monitoring en rapportages vormen daarvoor het uitgangspunt. Omdat bronmaatregelen soms onderling interfereren en van invloed zijn op meerdere Natura 2000-gebieden in Noord-Brabant, maar ook in de rest van Nederland, is onze inzet de monitoring van effecten als gevolg van regionale maatregelen mee te laten lopen in de landelijke monitoring. In een samenwerking tussen de provincies, Rijk en nationale kennisinstellingen voert het RIVM stikstofanalyses uit. Deze analyses geven inzicht in de opbouw van de emissie en depositie per Natura 2000-gebied, en het effect van bronmaatregelen daarop. Bronmaatregelen in andere provincies hebben immers ook effect op Brabantse Natura 2000-gebieden en andersom. Door effecten op uniforme wijze door te laten rekenen voorkomen we dubbeltellingen en waarborgen we dat onderlinge interferenties op de juiste wijze worden beoordeeld. Inzet is deze doorrekeningen periodiek te laten herhalen en via landelijke rapportages beschikbaar te laten komen, samen met de actuele cijfers over emissies en deposities. Op deze manier houden wij scherp in beeld wat de gezamenlijke effecten zijn en welke effecten we richting de toekomst kunnen verwachten.

De stikstofanalyses bestaan per Natura 2000-gebied naar verwachting uit de volgende onderdelen:

1. De huidige stikstofdepositie in het Natura 2000-gebied en afstand tot de kritische depositiewaarde (KDW);
2. De verwachte autonome daling richting 2030 en afstand tot de KDW in 2030.
3. De verwachte autonome daling inclusief het effect van de landelijke bronmaatregelen (conform de Tweede Kamerbrief van 24 april 2020) en de afstand tot de KDW in 2030.
4. Idem als 3 maar dan aangevuld met de effecten van alle provinciale en regionale maatregelen.

Op basis van de resultaten van de stikstofanalyses zal per Natura 2000-gebied blijken hoever we in de buurt komen van een duurzame instandhouding of dat eventueel aanvullende maatregelen nodig zijn.

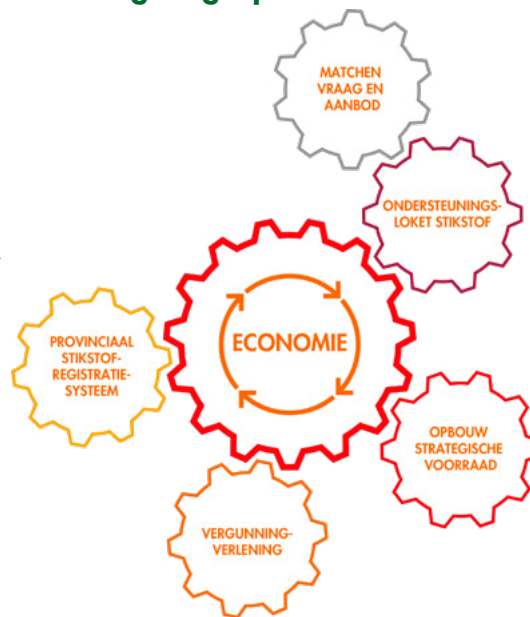
Brabants overzicht stikstofdata

Beschikbare cijfers over stikstofemissies en -depositie brengen wij toegankelijk en openbaar in beeld in een online overzicht van stikstofdata die periodiek wordt geactualiseerd. Het gaat daarbij om data voor zowel de provincie als geheel, als voor elk Brabants stikstofgevoelig Natura 2000-gebied afzonderlijk.

3.3 Economische en maatschappelijke ontwikkeling mogelijk maken

De Raad van State heeft geoordeeld dat het gehanteerde systeem om de negatieve gevolgen van stikstofuitstoot aan te pakken, het Programma Aanpak Stikstof (PAS), niet voldoende waarborgen biedt voor natuurbehoud en -herstel (behalen van de instandhoudingsdoelstellingen) om toestemmingverlening op te kunnen baseren. Deze uitspraak heeft er in de praktijk toe geleid dat diverse economische en maatschappelijke projecten geen doorgang meer kunnen vinden omdat op basis van de PAS, vergunningen niet meer verleend kunnen worden. Hierdoor lopen veel projecten vertraging op.

Totdat er een duidelijke waarneembare daling van de stikstofdepositie is (tandwiel stikstof) en de instandhoudingsdoelen zijn gerealiseerd (tandwiel natuur), moet de initiatiefnemer voor elke nieuwe ontwikkeling aantonen dat zijn ontwikkeling niet bijdraagt aan nog meer depositie op een hexagoon (hectare in zeshoekvorm) in één of meerdere Natura 2000-gebieden in Nederland.

Binnen onze rol als provincie willen wij duurzame en wenselijke ontwikkelingen in onze provincie helpen mogelijk maken. Ook nodigen wij partijen met innovatieve ideeën en voorstellen van harte uit, om samen met te bekijken in hoeverre Europese fondsen kunnen helpen om juist nu de economie te verduurzamen en te blijven innoveren. Dat doen wij op verschillende manieren, zoals in de figuur is aangegeven en in deze paragraaf verder wordt toegelicht. Daarnaast is het zaak voortdurend, samen met de Omgevingsdiensten te bewaken hoe onze aanpak zich vertaalt in een werkbare praktijk voor vergunningverlening, toezicht en handhaving.

3.3.1 Mogelijkheden vergunningverlening voor economische en maatschappelijke ontwikkelingen

Er is een zestal mogelijkheden waarmee vergunningen voor nieuwe activiteiten met mogelijke effecten op Natura 2000-gebieden kunnen worden verleend, te weten activiteiten zonder stikstofdepositie, intern salderen, extern salderen (incl. verleasen), ecologische toets en ADC-toets (in [een overzicht](#) worden deze mogelijkheden nader toegelicht). Voor veruit de meeste maatschappelijke en economische ontwikkelingen is extern salderen vooralsnog de enig mogelijke route naar een vergunning. Extern salderen is echter geen eenvoudig toe te passen methode, in de meeste gevallen vergt het een ingewikkelde puzzel om tot passende 'matches' van vraag en aanbod van stikstofruimte te komen. Hoe we als provincie die puzzels helpen leggen, om daarmee ontwikkeling mogelijk te maken, wordt in de komende paragrafen nader toegelicht.

De basis op orde

Voor een goede uitvoering van de BOS is het uiteraard zaak dat de 'basis op orde' is voor wat betreft bestaande vergunningplichtige activiteiten. Als gevolg van de uitspraak van de Raad van State over de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) op 29 mei 2019, is dat helaas nog niet het geval. Met andere betrokken partijen werken wij eraan (mee) om dit zo snel mogelijk voor elkaar te krijgen, in het bijzonder voor de volgende situatie:

Legalisering van de PAS-meldingen

Onder de PAS konden activiteiten met een stikstofdepositie minder dan 1 mol per hectare per jaar volstaan met een melding. De Raad van State geeft in haar uitspraak aan dat deze grenswaarde nooit rechtmatig is geweest en dat voor deze activiteiten daarom sprake is van een vergunningplicht. Meldingen hebben daardoor geen rechtskracht meer. Dit betekent dat voor alle gemelde activiteiten die (te goeder trouw) zijn gerealiseerd, alsnog een vergunning moet worden aangevraagd. Het Rijk heeft de verantwoordelijkheid op zich genomen de PAS-meldingen te legaliseren. De minister van LNV heeft in de kamerbrief van 24 april 2020 aangegeven met behulp van bronmaatregelen een ontwikkelreserve in te stellen, waarmee de PAS-meldingen kunnen worden gelegaliseerd. Dit is een complex en tijdrovend proces. De provincies spelen daarbij een belangrijke rol omdat zij de vergunningverlening uitvoeren. Dit zal een extra beslag leggen op de beschikbare capaciteit die, als gevolg van de uitspraak van de Raad van State, al onder druk staat. Uit een administratieve beoordeling blijkt dat voor ruim 600 locaties in Brabant een melding gelegaliseerd moet worden.

Vergunning voor vergunningplichtige activiteiten

Sinds de uitspraak van de Raad van State dienen alle bedrijven die stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden veroorzaken (ook als dat een kleine depositie is) een vergunning te hebben in het kader van de Wet natuurbescherming (Wnb). De vraag of wij zicht hebben op de aanwezigheid van een Wnb-vergunning bij bedrijven in Brabant hangt samen met de vraag wie het bevoegd gezag voor de Wabo (Wet algemene bepalingen omgevingsrecht) is: de provincie of de gemeente. Wij hebben de 400 industriële bedrijven waarbij de provincie het bevoegd gezag voor de Wabo is goed in beeld. Bij deze bedrijven is de Wnb-situatie onderzocht. De vergunningplichtige bedrijven zonder vergunning zijn eind 2019 aangeschreven. Deze hebben inmiddels een aanvraag ingediend. Op dit moment loopt er een herijking naar het toezicht bij industriële bedrijven, waarbij gekeken wordt of het toezicht adequaat is.

Relevante beleidsontwikkeling

Voor diverse onderwerpen die raken aan de stikstofaanpak volgen we nauwgezet de beleidsontwikkeling van het Rijk om vervolgens ons Brabants standpunt daarover te bepalen. Een voorbeeld is het recent verschenen duurzaamheidskader biograndstoffen van de ministeries van Economische Zaken en Klimaat en Infrastructuur en Waterstaat, dat zijn vertaalslag zal krijgen in het uitvoeringsprogramma Energie.

3.3.2 Stikstofregistratiesysteem

In het voorjaar van 2020 is een landelijk stikstofregistratiesysteem (SSRS) ontwikkeld. Daarin wordt stikstofruimte die is ontstaan door specifieke bronmaatregelen, zoals de snelheidsverlaging op snelwegen, geregistreerd en vervolgens aan specifieke activiteiten zoals de woningbouw en een zevental MIRT-projecten toegekend.

Een vergelijkbaar systeem, maar dan met meer mogelijkheden voor provincies, is het zogenoemde regionaal stikstofregistratiesysteem (RSRS). In november 2020 is een eerste versie hiervan beschikbaar gekomen. Binnen de provincie Noord-Brabant wordt dit systeem vooral ingezet om vrijgevallen stikstofruimte bij extern salderen te bewaren. Deze stikstofruimte kan met een doorontwikkelde versie van het RSRS (naar verwachting in de loop van 2021 gereed) ook weer uitgegeven worden.

3.3.3 Ondersteuningsloket: matchen vraag en aanbod

Wie wil bouwen of zijn bedrijf wil uitbreiden, moet aantonen dat zijn ontwikkeling geen negatieve effecten heeft op beschermde natuur. Er mag niet meer stikstof vrijkomen dan er al is. De initiatiefnemer moet dus zelf zorgen voor voldoende 'stikstofruimte' om een natuurvergunning te kunnen krijgen. Het provinciaal ondersteuningsloket kan helpen omdat het inzicht heeft in aanbieders van stikstofruimte.

Wanneer het niet mogelijk is binnen het bedrijf of project stikstofruimte te creëren, bijvoorbeeld met innovatieve emissiearme technieken (intern salderen), dan kan de initiatiefnemer dit oplossen door een bedrijf op te kopen van een ondernemer die (deels) stopt: extern salderen. Hij kan de stikstofemissie van dat bedrijf overnemen en daar tot 70% van gebruiken. Bij elke transactie vindt 30% afroaming plaats. Met deze afroaming wordt geborgd dat extern salderen de natuur niet extra belast.

Het Ondersteuningsloket Stikstof gaat niet, zoals een makelaar, voor iedere aanbieder van stikstofruimte afzonderlijk aan de slag om een koper te vinden. Wel kijkt het loket actief naar mogelijkheden om passende combinaties te maken. Daarvoor brengen we in de eerste plaats vraag en aanbod – letterlijk – in kaart. Om mogelijkheden te verkennen voor matches tussen aanbod en vraag van stikstofruimte heeft het ondersteuningsloket een matchingstool laten ontwikkelen. Zodra we een mogelijke passende combinatie hebben gevonden nemen we contact op met vrager en aanbieder en ondersteunen we bij het mogelijk maken van een transactie.

Naast hulp bij het aanbieden of verkrijgen van stikstofruimte, kan de vrager of aanbieder van stikstofruimte ook bij het ondersteuningsloket terecht voor verkenning (wat is er in mijn situatie mogelijk?), bemiddeling (aan wie kan ik mijn stikstofruimte aanbieden of verkopen?) of doorverwijzing naar relevante regelingen of netwerken als VABIMPULS of het ondersteuningsnetwerk. Hiermee draagt het ondersteuningsloket ook bij aan het voorkomen van verdergaande leegstand en verromming van het buitengebied. Veehouders die willen stoppen kunnen op deze manier extra geld vrij maken voor sloop of een passende herbestemming.

Ook zijn er via het loket soms mogelijkheden een eventuele disbalans uit een transactie te halen. De provincie kan bijvoorbeeld gronden of opstallen overnemen, daar waar vragende partijen alleen de stikstofruimte nodig hebben. Ook hiermee kunnen we verloedering van het buitengebied tegengaan. Gronden die we overnemen worden ingezet in de gebiedsgerichte aanpak (zie hoofdstuk 3.1). Op deze manier kunnen veehouders in hetzelfde gebied geholpen worden om meer grond voor hun bedrijf te krijgen (extensiveren).

Praktijkverhaal:

Stikstofloket brengt vraag en aanbod bij elkaar

Of het nu gaat om de aanleg van een bedrijventerrein of een rotonde, of om de uitbreiding van een (boeren)bedrijf; compensatie van de hierbij te verwachten stikstofuitstoot is verplicht. De Raad van State heeft immers geoordeeld dat ontwikkelingen alleen mogen doorgaan als de totale stikstofneerslag op beschermde natuur niet stijgt. Dat betekent in veel gevallen dat een ontwikkelaar zelf op zoek moet naar 'stikstofruimte' voor zijn project. Het Ondersteuningsloket Stikstof brengt vraag en aanbod van stikstofruimte bij elkaar. Dat klinkt makkelijker dan het in werkelijkheid is, ondervond ook ondernemer Robert van Tuijl van Eendenboerderij Helvoirt.

[Lees verder...](#)

3.3.4 Aanleggen van een strategische voorraad stikstof

Het faciliteren van vraag en aanbod gebeurt nu projectgedreven: bij elke afzonderlijke vraag om stikstofruimte onderzoekt het Ondersteuningsloket Stikstof of een passend aanbod van stikstof beschikbaar is. Dit zijn ingewikkelde en daarmee tijdrovende puzzels. Om meer snelheid te kunnen maken bij de toepassing van extern salderen, en daarmee maatschappelijke en economische ontwikkelingen mogelijk te maken, verkennen wij of en hoe het aanleggen van een strategische voorraad van stikstofruimte kan helpen.

Dit om:

- Activiteiten die slechts een kleine hoeveelheid stikstof nodig hebben snel vooruit te kunnen helpen. Dit is bijvoorbeeld van toepassing bij diffuse belasters: activiteiten met zeer kleine hoeveelheden stikstofdepositie op zeer veel Natura 2000-gebieden. De vraag naar kleine hoeveelheden stikstofruimte in combinatie met het grote verspreidingsgebied maken dat 'regulier' extern salderen met één bron geen efficiënte oplossing biedt. Overleg met de twaalf provincies onderschrijft de noodzaak voor een gezamenlijke aanpak van de categorie diffuse

belasters. Vanuit de onderzochte praktijkcasussen komt naar voren dat de meest voor de hand liggende oplossing het aanleggen van een strategisch voorraad stikstof is, waaruit kleine deposities vergund kunnen worden. Zo mogelijk wordt dit gekoppeld aan het regionale stikstof-registratiesysteem dat nu verder ontwikkeld wordt.

- Een acute vraag snel te kunnen voorzien van stikstofruimte. Via de aankoop van een strategische voorraad (waarbij de vergunning intact blijft tot aanbod aan een vraag is gekoppeld) kan een vraag met hoge urgentie snel en efficiënt worden opgelost.

Een strategische voorraad kan worden aangelegd door aanbod van stikstofruimte bij het ondersteuningsloket op te kopen, op zodanige wijze dat er voor alle Natura 2000-gebieden in Noord-Brabant gemiddeld een beperkte hoeveelheid (bijvoorbeeld 1 a 2 mol per ha/jr) ontstaat. Zo mogelijk doen we dit in gezamenlijkheid met alle provincies en het Rijk voor alle stikstofgevoelige Natura2000 gebieden in Nederland en wordt deze stikstofruimte vastgelegd in het regionale stikstofregistratiesysteem dat we met deze partijen aan het ontwikkelen zijn. Dit is nog onderwerp van de verkenning naar dit systeem. Omdat de verwachting is dat de komende jaren relatief veel veehouders gaan stoppen met hun bedrijf, is deze voorraad de komende tijd eenvoudiger aan te leggen dan over een aantal jaren. Door nu een voorraad op te bouwen kunnen zowel veehouders die willen stoppen, als initiatiefnemers van activiteiten met een kleine en/of diffuse belasting worden geholpen.

3.3.5 Monitoring

Wij monitoren extern salderen met veehouderijen maandelijks. De maandelijkse monitoringsresultaten worden gedeeld en besproken in het structurele interprovinciale overleg Stikstof In Uitvoering (SIU Vergunningverlening). De monitoring bevat het volgende:

- hoeveelheid aanvragen met extern salderen met veehouderijen;
- gemiddelde hoeveelheid kilo's stikstof waarmee extern gesaldeerd wordt per aanvraag;
- ligging van de bronnen (> 1 km, 1-2 km, 2-4 km en >4 km van een Natura 2000-gebied);
- hoeveelheid verleende vergunningen met extern salderen met veehouderijen;
- mate waarin er sprake is van intersectoraal extern salderen (o.a. industrie met agrarisch);
- eventuele bijzonderheden.

Deze monitoring geeft voortgangsinformatie om de vinger aan de pols te houden. In het begin zal het beeld verre van compleet zijn. Monitoring is namelijk alleen mogelijk op basis van vooroverleggen en aanvragen bij het bevoegd gezag en niet op basis van onderhandelingen en verwervingen van stikstof zoals omschreven in paragraaf 3.3.3, die ook voor een groot deel buiten het zicht van provincies gebeuren.

4. Brabant Ontwikkelt Samen

Sinds het najaar 2019 is toegewerkt naar passende samenwerkingsvormen met partners en belanghebbenden voor de stikstofaanpak in Brabant. Inmiddels zijn verschillende tafels ingericht en al enige tijd operationeel. We behouden wat goed is, waar dat wenselijk is stellen we op basis van voortschrijdend inzicht de governance bij.

4.1 Uitgangspunten

Bij de totstandkoming van de governance zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- We maken zoveel mogelijk gebruik van bestaande overlegstructuren (geen extra bestuurlijke drukte);
- We kiezen voor een groei/ontwikkelmodel (i.p.v. blauwdruk);
- We lossen casuïstiek zoveel mogelijk in reguliere werkprocessen op;
- We stellen de 'lerende aanpak' centraal.

4.2 Samenwerking op meerdere niveaus

Naast de samenwerking op landelijk niveau met de 12 provincies in IPO-verband en het Rijk, is ook voor Brabant een governance ontwikkeld op drie niveaus:

1. Brabantbreed niveau
2. Regionaal niveau
3. Gebiedsniveau

Elk overlegorgaan heeft zijn eigen doel, functie, rol en aanpak. Dit wordt hieronder nader toegelicht. Gezamenlijk vormen de overlegorganen een complementair geheel. In alle overleggen wordt de voortgang van activiteiten gemonitord. Signalen uit de overleggen kunnen over en weer bij elkaar worden neergelegd.

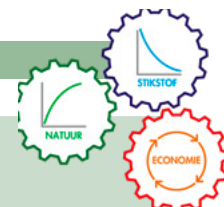
4.2.1 Brabantbreed niveau

De Brabantbrede tafel aanpak stikstof is het 'geformaliseerde' overleg van samenwerkende partners en overheden. De provinciebrede tafel heeft als doel op hoofdlijnen regie te voeren over de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof.

Naast het bestuurlijk overleg bestaat een ambtelijke provinciebrede overlegtafel (Brabants Platform Stikstof). Deze tafel fungeert als denktank en klankbord. Deelnemers, van overwegend dezelfde organisaties als de bestuurlijke tafel, zijn ieder vanuit hun invalshoek (ervarings)deskundig op gebied van stikstof en denken actief en kritisch mee, bij zowel de totstandkoming van de BOS als ook de uitvoering en het vervolg.

Brabantbrede tafel stikstof

Doel	Brabantbrede regie op hoofdlijnen
Agenda	<ul style="list-style-type: none"> • Het uitwisselen van kennis- en informatie; • Duiden van signalen; • Zorgdragen voor afstemming tussen inhoudelijke ontwikkelingen en belangen; • En bovenal het monitoren van de voortgang van de ontwikkelaanpak stikstof in Brabant.
Bevoegdheden en verantwoordelijkheden	Afstemmend en agenderend
Rol provincie	Agenda voorbereiden iom onafhankelijke voorzitter
Werkwijze	Ca. 4 x per jaar. Elke deelnemer kan bespreekpunten aandragen

Brabantbrede tafel stikstof

Deelnemers	Bestuurlijke vertegenwoordiging van ANWB, BMF, Brabants Landschap, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, VNO NCW, Bouwend Nederland, Brabants Burgerplatform, BPG, BAJK, ZLTO (ZLTO neemt daarbij een beperkte afvaardiging van sectorale landbouwpartijen mee), een afvaardiging van de 4 regio's (regionale kartrekkers transitie veehouderij) en B5-gemeenten (portefeuillehouders), VBG, Waterschappen (Aa en Maas, Brabantse Delta, De Dommel), Rijk (RWS en Defensie)
-------------------	--

Tabel 7: Governance Brabantbreed niveau

Voor de gebiedsgerichte aanpak van groene en blauwe vraagstukken (zie hoofdstuk 3.1) wordt met partners nader bekeken welke governancestructuur het beste past.

4.2.2 Regionaal niveau

De ontwikkeldagen zijn bestaande overleggen tussen de overheden in de vier regio's (MRE, Noordoost-Brabant, Hart van Brabant en West-Brabant) over het fysieke domein. De ontwikkeldagen bestaan uit zowel een besluitvormend deel als een meer strategisch deel over relevante thema's die in de regio spelen. Wat betreft het besluitvormende deel maken gemeenten, waterschappen en provincie regionale afspraken over onder meer de woningbouwopgave, werklocaties en mobiliteit. Juist op deze domeinen bestaat er een nauwe interactie met het stikstofvraagstuk, omdat hiermee een voorspelling kan worden gedaan over de regionale vraag naar stikstofruimte. Tijdens de ontwikkeldagen kunnen in het meer strategische deel signalen en knelpunten rondom het smeden van transacties in zijn algemeenheid tussen vraag en aanbod geadresseerd en opgepakt worden. Het matchen van vraag en aanbod zelf is geen issue voor de regio, dit loopt via het stikstofloket. Verder worden de lopende gebiedsprocessen in een gebied opgenomen in de omgevingsagenda's die worden besproken op de ontwikkeldagen.

Regionale ontwikkeldagen

Doel	Gebieds- en opgavegericht samenwerken, als één overheid programmeren. Jaarlijks worden regionale afspraken gemaakt over woningbouw, werklocaties en mobiliteit. Stikstof is binnen deze onderwerpen een relevant thema.
Agenda	In de overleggen vindt kennisuitwisseling, afstemming en besluitvorming plaats binnen de domeinen ruimte en mobiliteit.
Bevoegdheden en verantwoordelijkheden	Afstemmend en besluitvormend t.a.v. regionale afspraken
Rol provincie	Wisselt per tafel. In de meeste regio's heeft de provincie een agenderende en regisserende rol.
Werkwijze	2 x per jaar. Elke deelnemer kan agendapunten aandragen
Deelnemers	Gemeenten, waterschappen, provincie

Tabel 8: Governance regionaal niveau

4.2.3 Gebiedsniveau

Gebiedsgericht werken is niet nieuw in Brabant en gebeurt voor meerdere doelen dan alleen stikstof en in meerdere gebieden dan alleen de 14 stikstofgevoelige natuurgebieden. Het totaal aan vraagstukken en doelen is in beeld gebracht om daarover goede afspraken te maken met onze partners. Zoals in hoofdstuk 3 benoemd, focust de gebiedsgerichte aanpak stikstof zich op de 14 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden en de zones daaromheen.

De governance per gebied is afhankelijk van de vraagstukken en spelers in het gebied. Daarover maken we gebiedsspecifieke afspraken. Voor de governance rondom de uitvoering van de overige groene en blauwe opgaven sluiten we aan bij de samenwerkingsafspraken die de provincie maakt met waterschappen en terreinbeherende organisaties.

Gebiedsgerichte aanpak	
Doel	Afstemming en concrete uitvoering van gebiedsprocessen gericht op het versterken en intensiveren van natuurherstel in de schil rondom de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden.
Agenda	Verkennen en plannen van het gebiedsproces, realiseren en beheren van het gebied.
Bevoegdheden en verantwoordelijkheden	Invulling en uitvoering geven aan de realisatie van de vastgestelde gebiedsplannen.
Rol provincie	Regisseur (organiseren van juiste trekker voor een gebied) Faciliteren van de realisatie
Werkwijze	Gezamenlijke opdrachtformulering aan de hand van verkenning en gebiedsplannen, via te sluiten samenwerkingsovereenkomsten met partners.
Deelnemers	Provincie(s), gemeenten, waterschappen, terreinbeherende organisaties, maatschappelijke organisaties, ZLTO, grondeigenaren etc.

Tabel 9: governance gebiedsniveau

4.3 Communicatie en stakeholdermanagement

Naast het opzoeken van dialoog en samenwerking met partners op de drie bovengenoemde niveaus, zijn veel meer partijen in Brabant betrokken bij de provinciale stikstofaanpak en gebiedsgerichte aanpak. Denk aan gemeenten, adviseurs van (agrarische) bedrijven, ondernemers en inwoners. We steken veel energie in onze communicatie- en stakeholderaanpak, met het doel begrip, bewustwording en draagvlak te creëren en behouden voor de aanpak. Daarvoor benutten we verschillende communicatiekanalen en -middelen, zoals de nieuwsbrief stikstof, de website www.aanpakstikstofbrabant.nl waarin de rubriek veel gestelde vragen voortdurend wordt bijgehouden en de regelmatige, goedbezochte (online) informatiebijeenkomsten over specifieke thema's binnen het stikstofdossier.

Het verhaal van de praktijk

Tot nu toe lag de focus nog vooral op de 'techniek'. Begrijpelijke informatievoorziening over de complexe onderdelen van het dossier blijft natuurlijk van groot belang. Maar nu we met de uitvoeringsagenda aan de slag gaan, willen we ook vaker het verhaal van 'de praktijk' gaan vertellen: goede voorbeelden die inspireren, maar ook situaties die illustreren waar mensen in de praktijk tegenaan lopen. Bijvoorbeeld: Hoe werkt dat nu, als je als initiatiefnemer iets wil in Brabant?

Waarom hechten we zo aan natuur en biodiversiteit? Wat heeft de verdrogingsaanpak of de energietransitie met stikstof te maken? Wat is het verhaal van de boer die over zijn duurzame economische toekomst nadenkt? Door ervaringsverhalen te delen leren we van de praktijk en van elkaar.

Praktijkverhaal:

Heesch West legt gestaag stukjes van de stikstofpuzzel

De ontwikkelaars van het nieuwe, regionale bedrijventerrein Heesch West zaten begin vorig jaar nog in een riante zetel. Tenminste, als het om het stikstofvraagstuk ging. Nu moeten de initiatiefnemers 'vol aan de bak' en motiveren dat er voldoende stikstofcompensatie is. En dat is volgens projectdirecteur Paul van Dijk 'een hele puzzel en voer voor specialisten' [Lees verder...](#)

4.4 Risico's en onzekerheden

Het stikstofdossier houdt de gemoederen in Nederland al lange tijd bezig. Het stikstofdossier is complex en dé oplossing is nog niet voorhanden. Steeds opnieuw blijken er weer juridische, inhoudelijke, maatschappelijke en/of politiek-bestuurlijke bezwaren te zijn. De provincie Noord Brabant is bovendien maar een van de vele spelers in het veld en is afhankelijk van vele andere partijen buiten en binnen Brabant. We hebben dan ook niet de illusie dat we met deze Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof hét stikstofprobleem kunnen oplossen. Daarvoor zijn er teveel onzekerheden. We zien als belangrijkste onzekerheid dat de maatregelen die moeten leiden tot een dalende depositielijn leiden onvoldoende (snel) tot resultaat leiden. Dit zou (opnieuw) vertraging in de vergunningverlening betekenen omdat de uitspraak van de Raad van State inzake de PAS juist behelst dat je met ontwikkelingen niet vooruit mag lopen op daadwerkelijk natuurherstel. Om deze onzekerheid beheersbaar te maken zetten we stevig in op monitoring en maken we waar mogelijk heldere afspraken met partijen waar we van afhankelijk zijn. Dit geldt voor Brabantse stakeholders maar in

het bijzonder ook voor het Rijk en de andere provincies. Hier blijven we goed in investeren. En waar nodig en mogelijk sturen we bij. Ook zorgen we bij elk onderdeel en transactie voor een zo goed mogelijke juridische onderbouwing en wanneer iets juridisch niet mogelijk blijkt zoeken we naar alternatieve wegen die juridisch wél mogelijk zijn.

Ook de gebiedsgerichte aanpak kent een aantal onzekerheden. Hier zijn immers vele partijen bij betrokken, veelal op basis van vrijwilligheid en de dynamiek in een gebied is niet altijd te voorspellen. Als gevolg hiervan is onzeker wat de concrete opbrengst van de gebiedsprocessen wordt. Om deze onzekerheden beter te kunnen beheersen willen we adaptief programmeren samen met partners, afspraken maken met partners (waaronder waterschappen en terreinbeherende organisaties) over in te zetten instrumenten en de uitvoeringsorganisatie, goed monitoren en waar mogelijk bijsturen. Voor de monitoring zal een dashboard worden ontwikkeld.

4.5 Financiën

Ter financiering van de extra provinciale inzet en maatregelen die de aanpak van de stikstofcrisis van ons vraagt heeft provinciale staten voor het begrotingsjaar 2021 € 5,7 miljoen beschikbaar gesteld. Dit ten behoeve van de gebiedsgerichte aanpak stikstof in en rond de 14 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden, stikstofreductiemaatregelen in alle sectoren en het mogelijk maken van economische ontwikkelingen (inclusief in de agrarische sector) via met name het ondersteuningsloket stikstof.

De Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof is een integrale aanpak die nagenoeg alle provinciale opgaven en programma's raakt. Gedurende het verder uitwerken van de activiteiten en maatregelen krijgen wij inzicht in de financiële en organisatorische omvang van deze aanpak. Het uitgangspunt is dat, naast de tijdelijke extra inzet, de maatregelen worden uitgevoerd binnen de gereserveerde middelen voor de betrokken provinciale programma's. Voor de financiering van de extra inzet in de jaren na 2021 wordt in 2021, op basis van de opgedane ervaringen en de verdere uitwerking van de aanpak, een voorstel aan provinciale staten voorgelegd.

Het Rijk heeft circa €53 mln. beschikbaar gesteld voor de opkoopregeling piekbelasters. Daarnaast stelt het Rijk € 2,85 miljard beschikbaar voor natuurherstel, met name gericht op het verhogen van het doelbereik van de Vogel- en Habitatrichtlijn-doelen in de stikstofgevoelige N2000-gebieden. Welk deel van deze middelen Brabant ten deel valt en welk deel daarvan beschikbaar is voor de Brabantse ontwikkelaanpak stikstof is nog onbekend

4.6 Monitoring

Zoals beschreven in hoofdstuk 2 draagt de BOS bij aan onze maatschappelijke opgaven en de daarbij behorende ambities. We monitoren op de drie verschillende pijlers de voortgang van onze ambities. Voor het werken aan de instandhoudingsdoelen (hoofdstuk 3.1) ontwikkelen we, naast de monitoring op de kwaliteit van de natuur, een dashboard waar informatie over de gebiedsgerichte aanpak van de groene en blauwe opgaven (14 gebieden) handzaam bij elkaar wordt gebracht (hoofdstuk 3.1.7). Voor het werken aan het terugdringen van de stikstofdeken (hoofdstuk 3.2) worden in een samenwerking tussen de provincies, Rijk en nationale kennisinstellingen stikstofanalyses uitgevoerd die ons inzicht geven van de opbouw van de emissie en depositie per Natura 2000-gebied, en het effect van alle bronmaatregelen daarop (hoofdstuk 3.2.8).

Om te zorgen dat maatschappelijke en economische ontwikkelingen in onze provincie niet stil gaan vallen (hoofdstuk 3.3) worden de werkzaamheden van het stikstofloket, de vergunningverlening en in het bijzonder extern salderen gemonitord (hoofdstuk 3.3.5).

Het mag duidelijk zijn dat de Provinciale opgave een gezamenlijke opgave is. Rijk en Provincies zijn ieder vanuit hun eigen bevoegdheden en taken verantwoordelijk voor het bereiken van de gunstige staat van instandhouding van de natuur. Daarom werken Rijk en provincies toe naar een samenhangende aanpak in de gebieden, zowel samenhang tussen het stikstof- (hoofdstuk 3.2), natuur- (hoofdstuk 3.1) als ruimtelijk spoor, samenhang met de kenmerken van het gebied en de transitie die daar plaatsvinden (hoofdstuk 3.3) en samenhang tussen de provinciale opgave en de landelijke opgave. In het kader hiervan verkent het Rijk momenteel met provincies de mogelijkheid om integrale analyses op te stellen. Dergelijke integrale analyses (waar bovengenoemde informatie onderdeel van uitmaakt) geven naast inzicht in de stikstof- en natuuropgave ook per gebied inzicht in de samenwerkingsmogelijkheden en samenhang met andere maatschappelijke opgaven (zoals klimaattransitie, kringlooplandbouw en water) en de ruimtelijke samenhang tussen verschillende maatregelen.

Voor u ligt de 1.0 versie van de BOS. Zoals in de inleiding aangegeven is dit geen eindproduct. Voortschrijdende inzichten uit bijvoorbeeld praktijkervaringen en resultaten van monitoring en analyses kunnen aanleiding geven tot bijstelling van deze uitvoeringsagenda.

Hanteer lerende aanpak en adresseer lastige vragen

“In de praktijk zijn de dilemma’s legio en is de kennis op veel terreinen nog volop in ontwikkeling. Praktijkervaringen uit pilots zoals in de Peel en het Ulvenhoutse Bos zijn hierin belangrijk.

Uit deze pilots blijkt al hoe groot en complex de opgave is. Dit vraagt om veel inhoudelijke kennis en organisatorische en bestuurlijke souplesse. Maar het leidt ook tot de wens om lastige vragen te kunnen adresseren, bijvoorbeeld over de haalbaarheid van de opgave, en de beste route ernaartoe. Wij benadrukken het belang van een lerende aanpak, een dynamische regio-overstijgende kennisagenda waarin uitvoering, beleid en wetenschap samenkomen én met ruimte voor dialoog tussen de stakeholders.”

Bron: Advies aanpak stikstof in Brabant, Brabant Advies

Bijlagen

Bijlage A: Overzichtstabel van alle maatregelen

Geïnitieerd door	Sector	Maatregel	Verwacht effect
Rijk	Landbouw	Tweede verhoging subsidieregeling sanering varkenshouderijen (Srv)	+
Rijk	Landbouw	Landelijke beëindigingsregeling	+++
Rijk	Landbouw	Vergroten aantal uren weidegang	+
Rijk	Landbouw	Verdunnen mest	+
Rijk	Landbouw	Stalmaatregelen	+++
Rijk	Landbouw	Omschakelprogramma	+
Rijk	Landbouw	Mestverwerking	+
Rijk	Landbouw	Opkoopregeling	+
Rijk	Landbouw	Nieuw mestbeleid	+
Provincie	Landbouw	Stalmaatregelen	+++
Provincie	Landbouw	Biodiversiteitsmonitor	+
Provincie	Landbouw	VABIMPULS	+
Provincie	Landbouw	Stimuleren extensivering	+
Provincie	Landbouw	Verduurzaming pacht	+
Provincie	Landbouw	Brabant Bemest Beter	+
Rijk	Buitenland	Grensoverschrijdende Samenwerking (GROS) - overleg	+++
Provincie	Buitenland	Inzet op samenwerking en verbeteren inzicht buitenlandse bronnen	+
Rijk	(weg)verkeer en scheepvaart	Retrofit binnenvaart-katalysatoren	+
Rijk	(weg)verkeer en scheepvaart	Stimuleren elektrisch taxiën	+
Rijk	(weg)verkeer en scheepvaart	Gerichte handhaving defecte en gemanipuleerde AdBlue systemen vrachtwagens	+
Rijk	(weg)verkeer en scheepvaart	Walstroom zeevaart	+
Provincie	(weg)verkeer en scheepvaart	Bevorderen duurzame mobiliteitskeuzes	+
Provincie	(weg)verkeer en scheepvaart	Zero Emissie Openbaar Vervoer	+
Provincie	(weg)verkeer en scheepvaart	Herstructurering bedrijventerrein Tilburg - Loven	+
Provincie	(weg)verkeer en scheepvaart	Onderzoek verduurzaming binnenvaart tbv vermindering stikstof	+
Rijk	Consument	Subsidie elektrische auto	+
Rijk	Consument	Maatregelen klimaatakkoord	+
Provincie	Consument	Brabant geeft energie	+
Rijk	Industrie, energie	Maatwerk aanpak piekbelasters industrie	+
Rijk	Industrie, energie	Verkenning aanpassing bestaande Best Beschikbare Technologie (BBT) aanpak	+

Geïnitieerd door	Sector	Maatregel	Verwacht effect
Provincie	Industrie, energie	Onderzoek naar slim combineren CO2-reductie en stikstofreductiedoelen	+
Provincie	Industrie, energie	Regulerende rol t.a.v. energiemaatregelen	+
Provincie	Industrie, energie	Gebiedsgerichte aanpak Moerdijk	+
Provincie	Industrie, energie	Verduurzaming bedrijventerreinen: stikstof en de aanpak van de Grote Oogst-terreinen	+
Rijk	Handel, diensten, overheid en bouw	Innovatieregeling verduurzaming mobiele werktuigen bouwsector	+
Rijk	Handel, diensten, overheid en bouw	Verduurzaming bouwsector	+
Rijk	Handel, diensten, overheid en bouw	Verscherping energieprestatie gebouwen in bouwbesluit	+
Rijk	Handel, diensten, overheid en bouw	Gasloos bouwen in bouwbesluit	+
Provincie	Handel, diensten, overheid en bouw	Innovatie en duurzame houtbouw keten	++
Provincie	Handel, diensten, overheid en bouw	Cirkelstad Brabant	+
Provincie	Handel, diensten, overheid en bouw	Opschaling digitalisering gebouwde omgeving	+
Provincie	Handel, diensten, overheid en bouw	Ondersteuning van innovatieve pilots	+
Provincie	Handel, diensten, overheid en bouw	Ondersteuning warmteplannen voor iedere wijk	++
Provincie	Handel, diensten, overheid en bouw	Verdere ontwikkeling duurzaamheid in aanbestedingen	+

Tabel 10: Overzichtstabel van alle maatregelen

Bijlage B. Uitwerking maatregelen stikstofdepositiedaling

I. Maatregelen Inzet verduurzaming landbouw

Maatregelen Rijk

Tweede verhoging subsidieregeling sanering varkenshouderijen (Srv)

In de brief van 7 februari 2020 (Kamerstuk 35 334 nr. 44) heeft het kabinet toegezegd aanvragen die zijn ontvangen in het kader van de Srv te zullen honoreren, mits deze aan de gestelde vereisten voldoen.

Verwacht effect 2030

+

Landelijke beeindigingsregeling

De generieke beeindigingsregeling veehouderijen gaat toezien op het verminderen van depositie van stikstof op Natura 2000-gebieden door een subsidie te verlenen voor het definitief en onherroepelijk sluiten van veehouderij-productielocaties. De inzet is dat rangschikking van subsidieaanvragen plaatsvindt op basis van de omvang van de stikstofdepositie op voor stikstof gevoelige Natura 2000-gebieden, vast te stellen met Aerius^[1]. De locatie met de hoogste depositie komt daarbij als eerste in aanmerking voor een subsidie. Planning is dat deze regeling in maart 2021 gepubliceerd gaat worden. Alleen ondernemers met dier- en fosfaatrechten kunnen intekenen. Dit betekent dat de regeling van toepassing is op de pluimvee-, varkens- en melkveehouderij.

Verwacht effect 2030

+++

Vergroten aantal uren weidegang⁵

Het vergroten van weidegang is een brede maatschappelijke wens en levert een bijdrage aan de reductie van ammoniakemissie. Meer weidegang is alleen mogelijk bij een gezamenlijke inzet van bedrijfsleven en overheid. De ambitie van het kabinet is een uitbreiding van het aantal uren weidegang met 125 uren in 2021 en 250 uren vanaf 2022. Om dit te realiseren wordt ingezet op een mix van instrumenten, zoals voorlichting aan melkveehouders over beweiden en graslandmanagement, een campagne om vroeger in het jaar te beweiden, het opleiden en begeleiden van weidecoaches, accreditatie van controlerende instanties, het versterken van onderwijs gericht op 'grasland en beweiden' via het Groene onderwijs en het faciliteren van (bij)scholingsinitiatieven.

Verwacht effect 2030

+

Verdunnen mest

Het toedienen van drijfmest aan grasland op zandgrond vindt voor het grootste deel plaats met de zodenbemester. Hiermee wordt, vergeleken met oppervlakkige toediening, al een belangrijke reductie van de ammoniakemissie bereikt. Het kabinet heeft daarom het voornemen om bedrijven te stimuleren regenwater op te vangen van staldaken en erf om daarmee mest te kunnen verdunnen.

Verwacht effect 2030

+

⁵ Hier speelt een overlap met de IOV; voorkomen dubbeltelling

Stalmaatregelen

De komende periode zal de Subsidieregeling brongerichte verduurzaming (Sbv) ondersteuning bieden aan innovatie en eerste investeringen in nieuwe staltechniek. Op basis van een sectoranalyse van de perspectieven van bestaande en nieuwe innovatieve technieken uit de Sbv kunnen dan uiterlijk eind 2023 per diergroep aangescherpte emissienormen voor ammoniak nieuwe stallen en geplande renovaties worden gesteld. Deze eisen zullen uiterlijk in 2025 voor alle relevante diergroepen ingaan. Door de provinciale aangescherpte emissienormen valt het effect van deze maatregel in onze provincie volledig weg. Het effect van deze maatregel vindt plaats in de overige 11 provincies, welke ook van invloed is op de depositie van stikstof in de Brabantse Natura 2000-gebieden.

Verwacht effect 2030

+++

Omschakelprogramma

Extensivering of omschakeling naar een andere bedrijfsvoering levert een belangrijke bijdrage aan stikstofreductie. Boeren die willen omschakelen lopen soms echter tegen financieringsproblemen op. In de Kamerbrief van 18 november jl. heeft de Minister van LNV de contouren van een omschakelprogramma geschetst, bedoeld voor boeren die willen omschakelen. Het programma bestaat uit een investeringsfonds van 70 miljoen euro, een subsidieregeling voor ondersteuning bij het maken van een bedrijfsplan voor omschakeling, een subsidieregeling voor het opstarten van demonstratiebedrijven en borgstelling voor werkkapitaal.

Verwacht effect 2030

+

Mestverwerking

Centrale mestverwerking kan een route zijn om ammoniakemissie naar de lucht te beperken. Mest wordt op een centrale locatie, waar emissies worden afgevangen, verwerkt tot hoogwaardige stabiele meststoffen. De uitstoot van stikstof bij de op- en overslag van deze mest wordt hiermee voorkomen. Deze meststoffen kunnen als kunstmestvervanger dienen en worden dan emissiearm toegediend, of worden geëxporteerd buiten de Nederlandse landbouw en afgezet in noordwest-Europese akkerbouwgebieden. Hiermee zal de emissie van ammoniak uit dierlijke mest in Nederland worden beperkt, alsmede zal hier de stikstofuitstoot bij transportbewegingen en de productie van kunstmest gereduceerd worden.

Verwacht effect 2030

+

Opkoopregeling

De provincies worden via een zogenaamde specifieke uitkering (SPUK) in staat gesteld piekbelasters op te kopen. Piekbelasters zijn bedrijven die binnen een straal van 10 kilometer gemiddeld meer dan 2 mol/ha/jr op een Natura 2000-gebied deponeren. Van alle varkens-, pluimvee en melkveebedrijven komen zo'n 200 bedrijven in Noord-Brabant in aanmerking vrijwillig opgekocht te worden. De provincie Noord-Brabant verwacht met de SPUK tussen de 35 – 45 bedrijven te kunnen opkopen.⁶

Verwacht effect 2030

+

⁶ tot nu toe is er financiering van het Rijk voor de 1e tranche van de aankoopregeling. Mochten de bijdragen 2e en 3e tranche lager uitvallen dan verwacht, moet het aantal aankopen naar beneden worden bijgesteld.

Nieuw mestbeleid

Het nieuwe mestbeleid voorziet in twee belangrijke pijlers. Grondgebondenheid voor de melkveesector en totale mestverwerking voor de intensieve bedrijven (zoals pluimvee, varkens) zonder grond. De effecten op het gebied van het verdunnen van mest, mestverwerking en meer weidegang, welke hier mede uit voort vloeien zijn hierboven al uitgewerkt. Het nieuwe mestbeleid zal op die manieren zorgen voor een vermindering van de druk op de mestmarkt en zal hierdoor een bijdrage leveren om 'overbenutting' van dierlijke mest te reduceren en te komen tot een bemesting, die in balans is. De vrijkomende stikstof uit deze overbenutting wordt hiermee verminderd alsmede zal indirect door het beleid het aantal dieren gereduceerd worden en zal de productie van dierlijke mest afnemen. De daarmee gepaard gaande stikstof/ammoniak uitstoot zal hierdoor ook afnemen. Daarnaast geeft het mestbeleid de mogelijkheid om in gevoelige gebieden t.b.v. de waterkwaliteit in te grijpen. Hierbij valt te denken aan het verder inperken van de gebruiksnormen in het gebied of het ingrijpen/sturen in teeltplannen. Dit zal indirect ook de stikstofuitstoot naar de lucht in deze gebieden beïnvloeden.

Verwacht effect 2030

+

Maatregelen Provincie

Stalmaatregelen

Via de Interim OmgevingsVerordening (IOV) moeten veehouders per 1 januari 2024 aan strengere emissie-eisen voldoen, ook voor verouderde bestaande stallen. Naast herziene regels op het gebied van ammoniakemissies zet de provincie in op een integrale verduurzaming van de veehouderij, waarbij onder andere de reductie van meerdere emissies (broeikasgassen, fijnstof) wordt nagestreefd. Zo worden boeren in staat gesteld om met één investering in een nieuwe stal een grote stap te zetten in de reductie van meerdere emissies en leveren ze een wezenlijke bijdrage aan de gezondheid van mens, dier en milieu. Via de provinciale taskforce innovatieve stallen (samenwerking tussen FME, ZLTO, BAJK, VNO-NCW en de provincie) werken we ideeën voor stalinnovaties uit naar nieuwe brongerichte systemen. Via het pakket aan ondersteunende maatregelen zijn middelen vrijgemaakt voor het ontwikkelen en uitrol van nieuwe emissie-armere stalsystemen.

Verwacht effect 2030

+++

Biodiversiteitsmonitor

Melkveehouders in het Van Gogh Nationaal Park worden aan de hand van de biodiversiteitsmonitor gestimuleerd maatregelen te nemen die ook tot stikstofreductie leiden. Denk hierbij aan terugdringen eiwit in rantsoen, weidegang, ammoniakuitstoot, minder gebruik van kunstmest, eiwit van eigen land. Via een puntensysteem wordt, aan de hand van een set van integrale duurzaamheidsindicatoren, de inspanning van de veehouder omgezet in een financiële beloning.

Verwacht effect 2030

+

VABIMPULS

Via VABIMPULS kunnen veehouders die nadenken over stoppen danwel omschakelen een voucher krijgen. VABIMPULS is er voor eigenaren van vrijgekomen en vrijkomende agrarische bedrijfslocaties – VAB's – en voor agrarisch ondernemers die zich op een andere bedrijfsactiviteit willen gaan

richten, binnen of buiten de agrarische sector. Met behulp van de voucher kan een veehouder een nieuwe toekomst creëren voor hun locatie. Stoppen of omschakeling levert een belangrijke bijdrage aan stikstofreductie.

Verwacht effect 2030

+

Stimuleren extensivering

De provincie gaat beleggen in (te verduurzamen) landbouwgrond met maatschappelijk nut opnemen in haar immunisatieportefeuille. In de landbouwsector zal veel aanbod en vraag naar grond blijven. Omschakelen naar extensievere vormen van vee houden is verre van makkelijk, zeker in een lastiger wordend financieringslandschap. Om de ambities als natuurinclusief, kringlooplandbouw bij te staan worden er (erf)pacht arrangementen ontwikkeld zodat veehouders tegen gunstige voorwaarden hun bedrijfsvoering extensiever kunnen maken. Extensiever vormen van landbouw zorgen voor minder stikstofdruk op de nabijgelegen Natura 2000-gebieden.

Verwacht effect 2030

+

Verduurzaming pacht

De provincie werkt met een inschrijfsysteem voor de pacht waar niet alleen de pachtprijs maar ook duurzaamheid een belangrijk criterium vormt: boeren kunnen zich inschrijven om grond te pachten met een pachtprijs. Deze pachtprijs wordt vermenigvuldigd met een factor die wordt bepaald door (duurzame) certificaten die de boer bezit. Voorbeelden van duurzame certificaten zijn: SKAL (plantaardig, dierlijk, in omschakeling); On the way to planetproof (plantaardig, ei, melk); Beter Leven (zuivel, intensief, 1 t/m 3 sterren); Maatlat Duurzame Veehouderij (vanaf score 5). Deze certificaten zorgen voor minder milieudruk op de gronden, waardoor minder uitspoeling van stikstof richting Natura 2000-gebieden plaatsvindt. De boer met de hoogste score kan het perceel pachten.

Verwacht effect 2030

+

Mestverwerking

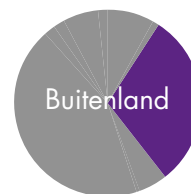
We sturen op het niet meer opslaan of aanwenden van onbewerkte drijfmest. Dat kan via bewerking op bedrijfsniveau, maar ook via centrale mestbewerking. Door de mest direct aan de bron te scheiden en te bewerken ontstaat er een stabiel eindproduct en wordt stikstofuitstoot bij de op- en overslag van deze mest teruggedrongen. Daarnaast wordt hiermee op lokaal niveau bijgedragen aan het sluiten van kringlopen door het maken van kunstmestvervangers. De uitstoot van stikstof bij het produceren van kunstmest, transportbewegingen en aanwending van mest wordt hiermee gereduceerd en zal een afname van de stikstofuitstoot uit dierlijke mest/veehouderij met zich meebrengen. De mestbewerking op bedrijfsniveau is daarbij in staat om dagverse mest te verwerken en is in tegenstelling tot centrale mestbewerking op afstand direct bij het ontstaan van de mest toe te passen.

Het college heeft –samen met de gemeenten in Noord-Brabant- een planMER-proces mestbewerking opgestart. Het planMER is erop gericht om inzicht te krijgen op de locaties die in milieu- en ruimtelijk opzicht geschikt zijn voor centrale mestbewerking. Het planMER wordt in 2021 afgerond.

Verwacht effect 2030

+

II. Bevorderen depositiedaling buitenland

Maatregelen Rijk

GROS - overleg

Een aanzienlijk deel van de stikstofdepositie op Nederlandse Natura 2000-gebieden is afkomstig uit buitenlandse bronnen. Op Rijksniveau wordt via bilaterale contacten met zowel de Belgische als de Duitse regionale overheden gesproken over de mogelijkheden om te komen tot versnelde afname van stikstofuitstoot.

Verwacht effect 2030

+++

Maatregelen provincie

Inzet op samenwerking en verbeteren inzicht in buitenlandse bronnen

Ter invulling van internationale verdragen worden provinciale aanvragen voor milieuvergunningen over en weer voorgelegd aan de provincies aan de andere zijde van de grens. Als daar aanleiding toe is, vanwege hinder voor natuur of milieu die voor Noord-Brabant van belang is, wordt een advies uitgebracht. In een enkel geval, tot nu toe alleen vanwege te hoge stikstofdepositie, is de provincie uiteindelijk overgegaan tot het nemen van juridische stappen in Vlaanderen. Complicerende factor hierbij is dat per saldo Nederland nog steeds netto exporteur van stikstofemissie is, hetgeen het aanspreken van onze burens en aanjagen van grensoverschrijdende samenwerking in algemene zin bemoeilijkt. Onze inzet richt zich naast dit juridische spoor ook op het verbeteren van inzicht in bronnen van buitenlandse depositie (door middel van data), het aanjagen van agendering van dit onderwerp op Rijksniveau als ook via onze eigen grensoverschrijdende contacten om te komen tot versnelde afname van buitenlandse depositie in Brabantse stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden.

Verwacht effect 2030

+

III. Inzet verduurzaming (weg)verkeer en scheepvaart

Maatregelen Rijk

Retrofit binnenvaart-katalysatoren

De maatregel retrofit gaat uit van het plaatsen van SCR-katalysatoren op bestaande motoren van binnenvaartschepen om de stikstofuitstoot van de motor terug te brengen. Per schip kan hiermee een stikstofreductie van ruim 80% worden bereikt. Hiertoe wordt de subsidieregeling die wordt opgesteld in het kader van de Green Deal Zeevaart Binnenvaart en Havens uitgebreid.

Verwacht effect 2030

+

Stimuleren elektrisch taxiën

Bij het elektrisch taxiën van vliegtuigen op luchthavens en kleine vliegvelden komt geen stikstof vrij. Door elektrisch taxiën mogelijk te maken, wordt tevens het brandstofgebruik gereduceerd tot mogelijk 40 tot 45 procent in de eindsituatie. Daarnaast draagt elektrisch taxiën bij aan de verbetering van de luchtkwaliteit op en rondom luchthavens en kleine vliegvelden.

Verwacht effect 2030

+

Gerichte handhaving defecte en gemanipuleerde AdBlue systemen vrachtwagens

Deze maatregel voorziet erin dat de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) drie zogenoemde snuffelbussen in gebruik kan nemen, waarmee jaarlijks naar schatting 15.000 vrachtauto's (circa 10% van het park) gericht kunnen worden gecontroleerd op defecte en gemanipuleerde AdBlue systemen. Moderne vrachtwagens zijn voorzien van deze systemen om de uitstoot in de uitlaatgasen terug te dringen.

Verwacht effect 2030

+

Walstroom zeevaart

Deze maatregel is gericht op het realiseren van vijf walstroomvoorzieningen voor de zeevaart. Met subsidie kan de onrendabele top worden weggenomen. Hierbij wordt met name gedacht aan walstroomvoorzieningen in de Rotterdamse haven en in IJmuiden.

Verwacht effect 2030

+

Maatregelen provincie

Stimulans alternatieve vervoersmogelijkheden

Alternatieve vervoersmogelijkheden stoten gemiddeld minder stikstof uit per consument dan vervoer via een eigen (niet-elektrische) personenauto. Daarom heeft de provincie in de Koers Mobiliteit van 2030 afgesproken om alternatieve vervoersmogelijkheden zoals openbaar vervoer, fiets, deelconcepten en lopen in steden te stimuleren.

Verwacht effect 2030

+

Bevorderen duurzame mobiliteitskeuzes

Inzet op slimme interventies (afhankelijk van gebiedstype) met behulp van de inzet van data, slim verkeersmanagement, nieuwe technologieën en diensten en gedragsbeïnvloeding (werkgeversbenadering, onderwijsbenadering).

Zo leggen we in (hoog)stedelijke omgevingen het accent op ruimte-efficiënte en schone voertuigen, zoals lopen, fietsen, (zero emissie) vormen van gedeelde mobiliteit waaronder (hoogwaardig) openbaar vervoer.

In landelijke gebieden ligt het accent op de (elektrische) auto, op de e-bike en op alternatieve vormen van gedeelde mobiliteit zoals meer flexibel vervoer en vrijwilligersinitiatieven. Bij werklocaties leggen we het accent op de nabijheid en een gevarieerd aanbod van verschillende mogelijkheden om deze locaties te bereiken.

Verwacht effect 2030

+

Zero Emissie Openbaar Vervoer

Alle ov-bussen in Brabant moeten uiterlijk in 2025 Zero Emissie zijn. Daarmee gaan we een stap verder dan afspraken in het landelijk beleid waarin alleen nieuwe bussen vanaf 2025 zero emissie moeten zijn. Ook bij andere vormen van gedeelde mobiliteit faciliteren en stimuleren we een duurzame uitvoering, zoals bij de Brainportlijn: een innovatieve verbinding tussen alle Brainportcampussen.

Brainportlijn

Brabantse overheden, bedrijven en kennisinstellingen willen de Brainportlijn ontwikkelen, een nieuw innovatief concept dat alle Brainportcampussen rond Eindhoven met elkaar en met regionale werklocaties moet gaan verbinden en via Eindhoven Centraal ook met nationale en internationale economische centra. Het is een nieuw en emissieloos OV-systeem waarin "pods" van verschillende omvang over vrije rijbanen rijden, langs overstappunten bij uitvalswegen en rond bestaande OV-knopen. Het systeem fungeert ook als aanjager voor de mobiliteitstransitie.

Verwacht effect 2030

+

Ontwikkeling clean energy hubs

Ontwikkeling van locaties met een combinatie van vulpunten voor alternatieve brandstoffen en andere opgaven ten aanzien van mobiliteit zoals bewaakte truckparkings, ontkoppelpunten en verzorgingsplaatsen voor zero-emissie bevoorrading van de binnensteden. Deze dragen enerzijds bij aan vermindering CO₂ en kunnen, afhankelijk van de mix van alternatieve brandstoffen, ook tot een reductie van fijnstof, stikstof en geluid leiden. Doel is dat er in 2030 een landelijk dekkend netwerk is van tenminste 100 clean energy hubs, waarvan een aantal in de provincie Noord-Brabant zijn gelegen.

Verwacht effect 2030

+

Herstructurering bedrijventerrein Tilburg-Loven

Dit betreft de verdere multimodale ontwikkeling van bedrijventerrein Loven, dat na de realisering van Wilhelminakanaal Tilburg fase 1,5 voor grotere (klasse IV-schepen) bereikbaar is. Op Loven kunnen dan meer containers over water en spoor in plaats van over de weg vervoerd worden, (modal shift) wat bijdraagt aan minder CO₂-uitstoot en ook aan vermindering van stikstofuitstoot. Door vermindering van het goederenwegvervoer op de corridor A16/A58 tussen Rotterdam en Tilburg en op het regionale wegennet is de trimodale ontwikkeling van Loven dus als bronmaatregel te beschouwen m.b.t. de aanpak van de stikstofproblematiek.

Verwacht effect 2030

+

Onderzoek verduurzaming binnenvaart ten behoeve van vermindering stikstof

We volgen ontwikkelingen en stimuleren- in lijn met de Green Deal Zeevaart, Binnenvaart en Havens - het bedrijfsleven en de Brabantse terminals om de verduurzaming van de binnenvaart op te pakken, gericht op vermindering van CO₂-uitstoot en stikstof. We werken naar een door de Brabantse terminals en bedrijfsleven opgestelde roadmap "Verduurzaming terminals en innovatieve vergroening logistieke stromen". Voor 2021 zijn extra middelen vrij gemaakt voor dit onderzoek.

Verwacht effect 2030

+

IV. Maatregelen bevorderen depositiedaling consumenten (huishoudens)

Een deel van de stikstofdepositie op gevoelige habitats in Brabant wordt veroorzaakt door consumenten: het betreft dan voornamelijk het energiegebruik en productgebruik van consumenten in hun huishouden. Denk bijvoorbeeld aan het gebruik van houtkachels en gasverbruik. De stikstofuitstoot van deze activiteiten wordt weergegeven in het cirkeldiagram.

Daarnaast draagt het gedrag van consumenten ook indirect bij aan de stikstofuitstoot van andere sectoren. Meer consumenten die de auto pakken zorgt voor meer emissie uit verkeer. Maatregelen die inzetten op depositiedaling door aanpassen van consumentengedrag, zijn in deze paragraaf geordend naar de desbetreffende 'sector'.

Maatregelen Rijk

Subsidie elektrische auto

Het Rijk geeft vanaf 4 juni 2020 tot € 4000 euro subsidie op de aankoop van een elektrische auto. Hiermee wordt zowel de uitstoot van stikstof, broeikasgassen en fijnstof teruggedrongen.

Verwacht effect 2030 +

Maatregelen Klimaatakkoord

In het Klimaatakkoord is een groot aantal maatregelen opgenomen waarvan te verwachten valt dat ze de uitstoot van stikstof zullen verlagen. Dit zijn maatregelen zoals een gedragscampagne Low Car Diet, het stimuleren van treinreizen voor afstanden onder de 700 kilometer en maatregelen in het kader van de eiwittransitie.

Verwacht effect 2030 +

Maatregelen provincie

Brabant geeft energie

Vanaf 15 oktober 2020 is de subsidieregeling 'Brabant geeft Energie' geopend. De provincie is op zoek naar projecten 'van onderop' die de energietransitie in Brabant aantoonbaar versnellen. Om in aanmerking te komen voor deze subsidie moeten projecten innovatief, opschaalbaar en deelbaar voor Brabanders zijn. Daarnaast wil de provincie samenwerkingsverbanden bevorderen, die gezamenlijk een project uitvoeren. Reguliere verduurzamingsmaatregelen zoals, dak-, vloer-, gevel- en spouwmuurisolatie en zonnepanelen komen niet in aanmerking voor deze subsidieregeling.

Verwacht effect 2030 +

V. Maatregelen impuls verduurzaming industrie, energie

Maatregelen Rijk

Maatwerk aanpak piekbelasters industrie

Deze maatregel voorziet in een subsidie op investeringen die boven de BBT-eisen uitgaan bij een beperkt aantal piekbelasters en die tot een substantiële, kosteneffectieve stikstofreductie leiden. De komende tijd wordt verder verkend of het technisch haalbaar, kosteneffectief en op basis van de staatssteunkaders mogelijk is om op vrijwillige basis met maatwerk een extra significante stikstofreductie te realiseren bij enkele individuele piekbelasters.

Verwacht effect 2030

+

Verkenning aanpassing bestaande Best Beschikbare Technologie (BBT) aanpak

De wettelijke verplichte BBT-aanpak is de afgelopen periode de basis geweest voor de emissiereducties in de industrie en draagt ook tot 2030 substantieel bij aan stikstofemissiereductie. De komende tijd wordt, in samenhang met de uitwerking van het Schone Lucht Akkoord, in samenspraak met de sector en bevoegde gezagen onderzocht welke mogelijkheden er zijn om de BBT-aanpak verder te optimaliseren zodat aanvullende kosteneffectieve stikstofreductie kan worden gerealiseerd.

Verwacht effect 2030

+

Maatregelen Provincie

Onderzoek naar slim combineren CO₂ reductie en stikstofreductiedoelen

In het Bestuursakkoord is aangegeven dat alle sectoren moeten bijdragen aan de reductie van stikstof. Dat geldt dus ook voor de Brabantse industrie. Het gaat in dit kader vooral (maar niet uitsluitend) om de reductie van de uitstoot van NO_x die samenhangt met de verbranding van fossiele brandstoffen. Een verbranding waarbij ook CO₂ vrijkomt. De aanpak van de stikstofproblematiek bij de industrie heeft daardoor raakvlakken met de afspraken die met deze sector in het kader van het Klimaatakkoord zijn gemaakt en met de wet- en regelgeving ten aanzien van energemaatregelen. Om de daadwerkelijke samenhang tussen CO₂-reductie en NO_x-reductie helder te krijgen laat de provincie Noord-Brabant door TNO een bureaustudie uitvoeren die antwoord moet geven op de volgende vragen:

- Kan de vermindering van de uitstoot van CO₂ en NO_x integraal worden aangepakt?
- In welke mate wordt de NO_x uitstoot verminderd, wanneer maatregelen worden getroffen om de CO₂ uitstoot te reduceren (verhoudingsgewijs, bandbreedte)? Levert dit aantoonbaar een positief effect op?
- Welke technieken of combinaties van technieken zijn er beschikbaar die invloed hebben op beide emissies en wat zijn de kosten hiervan (top 5 qua impact)?
- Wat is de verwachting op de langere termijn aan nieuwe technieken of innovaties?

De resultaten van het onderzoek zijn tevens van belang voor de uitvoering van de taken die zijn opgenomen in het vigerende Uitvoeringsprogramma Energie 2020-2023 (uitwerking Energieagenda 2019-2030) en betrekking hebben op zowel de regulerende als de stimulerende rol van de provincie.

N.B.: De CO₂-doelen in de Energieagenda beperken zich tot de 'aan energie gerelateerde CO₂-uitstoot', in tegenstelling tot de doelen voor reductie van broeikasgasemissies in de Brabantse Omgevingsvisie, de Klimaatwet en het nationaal Klimaatakkoord, die de uitstoot van alle

broeikasgassen omvatten. Het reduceren van 'niet aan energie gerelateerde' CO₂-uitstoot' en de uitstoot van andere broeikasgassen valt buiten de scope van de Energieagenda 2019-2030 en daarmee ook buiten dit Uitvoeringsprogramma. Het gaat dan onder andere om de broeikasgassen methaan en lachgas en om de CO₂-uitstoot van landgebruik. Ter illustratie: de 'niet-energie-gerelateerde uitstoot' in Noord-Brabant bedraagt in het referentiejaar 2016 indicatief 5,4 Megaton CO₂-equivalenten van de in totaal 26,4 uitgestoten Megaton CO₂ (zie Energieagenda 2019-2030).

Regulerende rol t.a.v. energiemaatregelen

Op grond van wet- en regelgeving zijn industriële bedrijven verplicht om maatregelen te treffen die binnen 5 jaar tijd kunnen worden terugverdiend. Voor bedrijven met enige omvang geldt bovendien de EED-verplichting (Energy Efficiency Directive) die een periodieke energieaudit verplicht stelt. Met deze audit worden alle mogelijke energiemaatregelen in beeld gebracht. De provincie is bij de bedrijven waarvoor zij bevoegd gezag is, verantwoordelijk voor het opnemen van energievoorschriften in vergunningen en het toezicht houden op alle energiebesparingsverplichtingen. In samenspraak met de omgevingsdiensten zet de provincie in op een intensivering van de zogeheten VTH-taken (vergunningverlening, toezicht en handhaving) gericht op energiebesparing bij bedrijven. Naar verwachting leidt dit niet alleen tot CO₂-reductie maar ook tot NO_x-reductie. Het onderzoek van TNO moet hierover uitsluitsel geven.

Verwacht effect 2030

+

Gebiedsgerichte aanpak Moerdijk

In het kader van het project 'Aan de slag met stikstof Moerdijk' wordt de stikstofproblematiek voor bedrijven in Moerdijk onderzocht en wordt tegelijkertijd verkend wat verduurzaming van bedrijfsprocessen zou kunnen bijdragen aan de vermindering van stikstofemissie. De bedrijven in Moerdijk worden nadrukkelijk uitgenodigd om deel te nemen aan dit traject. In het kader van het project zullen de kansen voor CO₂- en NO_x-reductie (die onder meer uit het onderzoek van TNO komen) in gesprekken met bedrijven worden getoetst aan de praktijk. Met het project willen de deelnemende partijen (provincie, gemeente, Havenbedrijf) ruimte creëren voor de vestiging van nieuwe bedrijven en de ontwikkeling van bestaande bedrijven op het Haven- en Industrierrein Moerdijk (HIM) op een manier die tegelijkertijd leidt tot een verduurzaming van het bedrijventerrein in brede zin en een reductie van de CO₂- en NO_x-uitstoot in het bijzonder.

Verwacht effect 2030

+

Verduurzaming bedrijventerreinen: stikstof en de aanpak van de Grote Oogst terreinen

Op basis van de 'Aanpak Werklocaties 2020 – 2023' en het 'Uitvoeringsprogramma Energie 2020-2023' wil de provincie een actievere rol gaan vervullen bij de verduurzaming van tenminste acht zogenaamde 'Grote Oogst' terreinen. Dit zijn terreinen waar op grond van onder meer de omvang, het energiegebruik en de karakterisering van de aanwezige bedrijven naar verwachting veel winst te halen valt als het gaat om de energietransitie en de transitie naar een circulaire economie. Onderzoeksbureau BCI heeft ruim 40 potentiële Grote Oogst terreinen in Brabant geïdentificeerd en de mogelijke handelingsperspectieven van de provincie in kaart gebracht. De keuze van de prioritaire terreinen en een gestructureerde en integrale aanpak van deze Grote Oogst terreinen wordt voorbereid. Daarbij zijn de teams Werklocaties, Circulaire Economie, Energie en Klimaatadaptatie betrokken. Vanuit de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof zijn voor 2021 extra middelen vrij

gemaakt om de verduurzaming van de bedrijventerreinen een extra impuls te geven. De stikstofproblematiek wordt meegenomen in de Grote Oogst aanpak. Vragen die hierbij aan de orde kunnen komen zijn:

- Welke criteria vanuit de stikstofproblematiek zijn van belang bij de keuze van de prioritaire bedrijventerreinen (denk aan ligging ten opzichte van stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden, aanwezigheid piekbelasters, et cetera)?
- Op welke manier kan de reductie van de NO_x-uitstoot worden meegenomen in de verduurzaming van de Grote Oogst terreinen, rekening houdend met de resultaten van het TNO-onderzoek?
- Welke rol van de provincie past daarbij? Hierbij kan worden gedacht aan ondersteuning bij het realiseren van een rendabele businesscase (voor maatregelen met een langere of onzekere terugverdientijd), extra inzet op de realisatie van infrastructuur die bijvoorbeeld nodig is voor de elektrificatie van processen of de subsidiering van technologische innovaties.

Verwacht effect 2030

++

VI. Maatregelen impuls verduurzaming handel, diensten, overheid en bouw

Maatregelen Rijk

Innovatieregeling verduurzaming mobiele werktuigen Bouwsector

Deze maatregel ziet toe op gebiedsgerichte pilots voor de komende drie jaar op het gebied van zero-emissie mobiele werktuigen. De pilots worden ingezet bij bouwprojecten, waaronder woningbouw, utiliteitsbouw en grond-, weg- en waterbouwprojecten in stedelijk gebied en nabij Natura 2000-gebieden, om ze doorgang te laten vinden. De mate waarin de inzet en opschaling van zero-emissie werktuigen verder wordt bevorderd en de omvang van stikstofmiddelen die daarvoor beschikbaar worden gesteld, wordt op een later moment bepaald op basis van de uitkomsten van de pilots. Mobiele werktuigen leveren een uitstoot van: ca. 8% van de CO₂-emissie, 12% NO_x en 8% fijnstof ten opzichte van mobiliteit.

Verwacht effect 2030

+

Verduurzaming bouwsector

In de kamerbrief van 13 oktober 2020 heeft het Rijk een miljard euro extra uitgetrokken voor de verduurzaming van de bouw. De helft daarvan is bedoeld voor het stutten van de structurele aanpak stikstof, voor het geval de generieke bronmaatregelen onvoldoende soelaas (stikstofreductie) bieden. De andere helft is bedoeld voor aanvullende verduurzamingsmaatregelen, zoals de verduurzaming van het wagenpark, het stimuleren van innovaties in het bouwproces (denk aan het gebruik van prefab, houtbouw en toepassing van biobased materialen en circulariteit) en digitalisering en innovaties in de bouwlogistiek (zoals het werken met bouw hubs en innovaties op de bouwplek zelf). De inzet is een breed (met meerdere overheden) opdrachtgeversoverleg te organiseren om circulariteit, emissiearme toepassingen en digitalisering in het aanbestedingsproces te bevorderen.

Verwacht effect 2030

+

Verscherping Energie Prestatie gebouwen in Bouwbesluit

Het Bouwbesluit stelt eisen aan energiezuinigheid van nieuwe woningen en utiliteitsgebouwen, in lijn met het Energieakkoord. Voor alle nieuwbouw, zowel woningbouw als utiliteitsbouw, geldt dat de vergunningaanvragen vanaf 1 januari 2021 moeten voldoen aan de eisen voor Bijna Energieneutrale Gebouwen (BENG). De energieprestatie bij BENG wordt bepaald aan de hand van 3 individueel te behalen eisen:

1. de maximale energiebehoefte in kWh per m² gebruiksoppervlak per jaar (kWh/m².jr)
2. het maximale primair fossiel energiegebruik, eveneens in kWh per m² gebruiksoppervlak per jaar (kWh/m².jr)
3. het minimale aandeel hernieuwbare energie in procenten (%)

De eisen op een rij:

Gebouwfunctie	Energiebehoefte kWh/m ² jr.	Primair fossiel energiegebruik kWh/m ² jr.	Aandeel hernieuwbare energie %
Woningen en woongebouwen	25	25	50
Utiliteitsgebouwen	50	25	50
Onderwijsgebouwen	50	60	50
Gezondheidszorggebouwen	65	120	50

BENG is een tussenstap om te komen tot een CO₂-neutrale woningvoorraad in 2050.

Verwacht effect 2030

+

Gasloos bouwen in Bouwbesluit

Nieuwbouwwoningen (vergunningaanvraag na 1 juli 2018) moeten gasloos gebouwd worden. Om in de warmtevraag te voorzien worden de woningen bijvoorbeeld voorzien van een warmtepomp of aangesloten op een warmtenet. Op dit moment wordt echter nog meer dan 85% van de elektriciteit in Nederland opgewekt uit met name gas. Als we gasloos gaan bouwen zullen we veel meer elektriciteit nodig hebben. Het doel is om geen fossiele brandstoffen meer te gebruiken en minder CO₂-uitstoot te hebben.

Verwacht effect 2030

+

Maatregelen provincie

Innovatieve en duurzame houtbouw keten

De inzet is gericht op de realisatie van 30% van de woningbouwopgave in 2030 met toepassing van lokaal verbouwd bio-based materiaal en inlands hout. Dit betekent 40.000 woningen over 10 jaar. Dit wordt gekoppeld aan de aanplant van 13.000 ha nieuw bos, het stimuleren van agroforestry en het uitvoeren van een volhoudbaar duurzaam slim oogstprogramma. Met een consortium van overheden, kennisinstellingen, investeerders, ontwikkelaars, houtbouwers, houtverwerkers, woningcoöperaties, architecten, boeren en consumenten worden de huidige knelpunten en omissies in de ontwikkeling van een innovatieve en duurzame houtbouwketen geanalyseerd en opgelost. Deze maatregel zorgt voor vastlegging CO₂ en stikstof in houtvezel en bodem en reduceert uitstoot tijdens productie, transport en bouw van de woningen. Met de houtbouw van 40.000 woningen wordt in totaal 4Mton CO₂ en stikstof bespaard.

Verwacht effect 2030⁷

++

7 Onderscheid tussen CO₂ en NO_x is niet nader te specificeren

Opschaling digitalisering gebouwde omgeving

Als we het hebben over digitalisering van de gebouwde omgeving dan doelen we op het creëren van een digitale versie (digital twin) van gebouwen, waarbij de gegevens van de verschillende elementen en onderdelen van gebouwen zijn vastgelegd en opgeslagen in een database. Met digitalisering bedoelen we dus niet het toevoegen van extra apparatuur in de woning. In Brainport Smart District wordt hier op dit moment ervaring mee opgedaan. De potentie van digital twins wordt inmiddels landelijk (door BZK) erkend en breed gesteund.

Door te digitaliseren kunnen we onder meer:

- de woningvoorraad monitoren, beheren, verbeteren en verduurzamen, bijvoorbeeld door woningcorporaties.
- data gebruiken bij koop en verkoop van gebouwen, bijvoorbeeld door eigenaren, en makelaars. Bijvoorbeeld bij de verplichting tot het maken van berekeningen voor de energieprestatie (energielabels);
- mogelijke varianten van verduurzaming op woning- of wijkniveau modelleren, waaronder de keuzes voor warmtenetten, hybride oplossingen of all-electric (gemeenten, netbeheerders en woningcorporaties);
- andere maatregelen en ingrepen in de gebouwde omgeving modelleren en programmeren, buiten de verduurzamingsambities, zoals levensloopbestendig wonen (langer thuis wonen) of de combinatie van verduurzaming met investeren in de openbare ruimte;
- circulaire bouw en onderhoud van de woningvoorraad modelleren en voorspellen;
- gebiedsgericht grondstoffen en materiaalbeheer (grondstoffenbank) faciliteren;

Diverse partijen ontwikkelen momenteel digitaliseringsooplossingen. Enkele daarvan hebben ook de provincie benaderd voor financiering tot het moment van opschaling.

Verwacht effect 2030

+

Ondersteuning van innovatieve pilots

Door innovatieve pilots te ondersteunen, vergaren we kennis en komen we tot toepassingen die breed inzetbaar zijn. Voorbeelden zijn:

Brainport Smart District: ontwikkeling van een circulair gemengde duurzame wijk, waar ook sprake is van digitalisering (De Digital Twin van Geodan).

Eindhoven Living Lab: diverse proeftuinen, waaronder het ontwikkelen van een (bijna) energieneutrale wijk.

Verwacht effect 2030

+

Ondersteuning warmteplannen voor iedere wijk

Het Rijk verwacht van iedere gemeente dat er in 2021 een Transitievisie Warmte ligt. Op basis van de Transitievisie worden wijkuitvoeringsplannen opgesteld. Het doel van de wijkuitvoeringsplannen is om bestaande woningen van het gas af te halen. Op landelijk niveau moeten er jaarlijks 30.000 tot 50.000 bestaande woningen van het gas afgehaald worden. De provincie ondersteunt gemeenten door tijdelijk adviseurs aan te stellen die gemeenten helpen bij het opstellen van de wijkuitvoeringsplannen.

Verwacht effect 2030

++

Cirkelstad Brabant

Cirkelstad Brabant is een regionaal netwerk van gemeenten, private partijen, grote en kleinere bouwbedrijven en kennisinstellingen, ondersteund door community's of practice (CoP's) die georganiseerd zijn naar de deelnemende gemeenten. Dit zijn de steden Breda, Den Bosch, Eindhoven/Helmond, Oss en Tilburg. De provincie is initiator van het netwerk en partner.

Cirkelstad biedt een platform aan vooruitstrevende publieke en private partijen die werk maken van steden zonder afval, zonder uitval. Dat gebeurt door de materialen die vrijkomen bij het slopen, renoveren of beheren van gebouwen terug te brengen in de kringloop. De materialen worden vervolgens toegepast in nieuwe producten met een gelijkwaardige toepassing. Het werk wordt daarnaast verricht met de mensen uit de stad. Zij komen met inspiratie over hoe zij willen wonen, nemen initiatief tot wijkactiviteiten of worden uitgenodigd voor leer-, of werkplekken bij de betrokken partijen.

De CoP's hebben inmiddels een eerste product opgeleverd: de Brabantse Standaard Circulair Bouwen. De Brabantse Standaard Circulair Bouwen bevat afspraken om concreet aan de slag te gaan met circulaire projecten in Brabantse steden. Zo maken we circulair bouwen versneld de standaard. Afspraken gaan bijvoorbeeld over herkomst materialen, omgang bouw- en sloopafval, flexibiliteit (ruimtelijke) indeling gebouwde omgeving en gebouw, toekomstwaarde materialen, losmaakbaarheid: Schaduwkosten, toxiciteit gebouwen en het creëren van nieuwe en duurzame werkgelegenheid.

Verwacht effect 2030

+

Verdere ontwikkeling duurzaamheid in aanbestedingen

Bouwend Nederland roept opdrachtgevers op duurzaamheidscriteria in aanbestedingen zo vorm te geven dat de markt echt uitgedaagd wordt (verder) te innoveren. Dit kan bijvoorbeeld door duurzaamheidscriteria in aanbestedingen zo zwaar mee te laten wegen dat bedrijven zich met duurzaamheid echt kunnen onderscheiden in de markt.

Op 12 oktober 2020 maakte Bouwend Nederland voor de tweede keer de Top 25 van meest duurzame publieke opdrachtgevers bekend. De provincie Noord-Brabant kwam daarbij opnieuw als winnaar uit de bus. Ditmaal steekt de provincie daarbij bovendien, aldus het juryrapport, met kop en schouders boven de andere 24 inzendingen uit. Van de acht openbare aanbestedingen werd er in Brabant vijf met een van de zwaarste duurzame gunningscriteria (categorie 4) gegund. Dit betrof vier wegenbouwprojecten en de modernisering van een steunpunt. De provincie probeert in haar aanbestedingsbeleid in plaats van een standaard aanpak, de markt te prikkelen met criteria als het aanbieden van duurzame kansen en innovaties.

Verwacht effect 2030

+

Bijlage C: Overzicht regelingen voor vrijwillige bedrijfsbeëindiging

Een drietal landelijke maatregelen gaat over vrijwillige bedrijfsbeëindiging: de saneringsregeling varkenshouderij, de landelijke beëindigingsregeling en de opkoopregeling piekbelasters. De verschillen tussen deze regelingen worden geduid in onderstaand schema.

Regeling	Doel	Relatie met stikstof	Status	Budget	Rol provincie
Saneringsregeling varkenshouderij (vrijwillig)	Geurhinder verminderen	Stikstof wordt door het Rijk ingewonnen.	Aanmelden kan niet meer. Naar verwachting nemen zo'n 150 à 160 Brabantse varkenshouders deel	Landelijk €455 miljoen	> Intrekken Wnb-vergunning; > Samen met gemeenten optrekken in zoektocht naar passende herbestemming.
Opkoopregeling piekbelasters pluimvee-, melkvee-, varkens- en kalverhouders (vrijwillig)	Piekbelasters in de buurt van Natura 2000-gebieden saneren	Bronmaatregel om stikstof uit de markt te halen.	Provincies voeren maatregel uit. Brabant stelt de aanmelding medio januari open.	Landelijk €350 miljoen. 16% gaat naar Noord-Brabant, in 3 tranches. ⁸ Dit betekent zo'n 35-45 aankopen.	Bedrijven opkopen (incl. grond)
Beëindigingsregeling stikstof pluimvee-, melkvee- en varkenshouderijen (vrijwillig)	Stikstofdepositie omlaag brengen	Bronmaatregel om stikstof uit de markt te halen.	Regeling moet nog worden uitgewerkt. Medio juni 2021 volgt publicatie	€1 miljard. 1e tranche € 750 miljoen (2021)	Zie saneringsregeling varkenshouderij

Tabel 11: Landelijke regelingen voor vrijwillige bedrijfsbeëindiging

⁸ tot nu toe is er financiering van het Rijk voor de 1e tranche van de aankoopregeling. Mochten de bijdragen 2e en 3e tranche lager uitvallen dan verwacht, moet het aantal aankopen naar beneden worden bijgesteld.

Brabantlaan 1
Postbus 90151
5200 MC 's-Hertogenbosch
Telefoon (073) 681 28 12
www.brabant.nl

